

CDA

Bestuurs forum

Nummer 3 | 44^e jaargang | juni 2020

Erfgoed

Het markeren van de tijd

Omgang met religieus erfgoed in de provincie Groningen

Watererfgoed: 'Het verhaal van het water'

Inhoud

Juni 2020

4

Thema

- Omgang met religieus erfgoed in de provincie Groningen
- 'Laten zien waar we vandaan komen'
- Het markeren van de tijd
- Bewaren door te gebruiken

18

Opinie en debat

- Heb lef, omarm digitale participatie!
- Gezondheid en vrijheid: ons kostbaarste bezit

12

Waterstand

Watererfgoed: van last naar promotie van 'het verhaal van het water'!

16

'Nieuw' in de Politiek

17

Van het Binnenhof

19

Ter Griffie

Geluk of ongeluk?

22

Lokaal Portret

Minister van Gehandicaptenzaken Rick Brink

23

De Huisjurist

26

Praktijk

Digitale werkbezoeken

27

Europa Lokaal

Nederland Vakantieland

28

Geïnspireerd door...

29

Gedachtegoed

Barmhartige Samaritaan 2020

30

Commentaar

Een prachtig cadeau gegeven door de tijd

Thema

6

'Laten zien waar we vandaan komen'

Thema

12

Watererfgoed: van last naar promotie van 'het verhaal van het water'!

Kijken waar je vandaan komt

Als je niet weet waar je naartoe moet, kijk dan waar je vandaan komt, zo klinkt een oud gezegde. Treffend, in een tijd waarin we door de coronacrisis collectief eventjes niet weten waar we naartoe moeten. Simpelweg omdat we met een volstrekt unieke situatie te maken hebben, die zorgt voor onzekerheid bij velen.

Barend Tensen
Fractievoorzitter CDA Katwijk
en redacteur Bestuursforum

Het is de mens eigen om vervolgens houvast te zoeken. Terug te grijpen op dat wat je kent en waar je vertrouwd mee bent. Deze editie van Bestuursforum gaan we in op erfgoed, in het bijzonder op ons rijke kerkelijk erfgoed. Hoewel kerkbezoek afneemt zijn kerkgebouwen voor veel mensen nog altijd een baken. Een rustpunt te midden van de waan van alledag in dorp of stad. In deze tijd, kan ik mij zo voorstellen, misschien zelfs een troost.

Daarnaast vormen zij een visuele representatie van onze vaderlandse geschiedenis. Funderende evenementen hebben in en rond kerken plaatsgevonden. Ook esthetisch kan er veel kracht uitgaan van de architectuur. Veel kerken gaan de komende jaren hun oorspronkelijke functie verliezen. Op een inventieve en creatieve manier, zo bewijzen de cases in Ankeveen en Katwijk, kan veel van de symboliek bewaard blijven: bewaren door te gebruiken. 'Maar weg is weg', waarschuwt voorzitter van de Stichting Kerkelijk Erfgoed

Delft Wim van Leeuwen verderop in dit blad. Als het eenmaal over sloop gaat, dan zijn de mogelijkheden vaak nog maar heel beperkt. Een strategische visie op de kerkgebouwen binnen de gemeente kan dit voorkomen.

Niet voor niets wijst Kamerlid Lenny Geluk op de mogelijkheid om financiële steun van het Rijk te krijgen bij het opstellen van een kerkvisie. Nog geen derde van de gemeenten maakt hier vooralsnog gebruik van. Gemeenteraadsleden van Nederland: pak hierin het voortouw zou ik zeggen. Juist voor christendemocraten ligt hier een uitdaging om niet alleen stedenbouwkundig en economisch, maar ook cultuurhistorisch en met oog voor het maatschappelijk belang te kijken, stelt ook Patty Wageman (directeur Stichting Oude Groninger kerken). Veel kerken hebben nog altijd een verhaal te vertellen. Een verhaal over waar we vandaan komen. En als je even niet weet waar je naartoe moet, kijk dan waar je vandaan komt. •

Reageren op dit artikel?
barend.tensen@cda.nl

Omgang met religieus erfgoed in de provincie Groningen

Kerk Marsum – nabij Appingedam. Foto: Willem Friedrich/Stichting Oude Groninger Kerken.

Kerken zijn herkenningspunten in het vlakke Groninger landschap. Vaak staan ze er al eeuwenlang en zijn ze al die tijd het middelpunt van de dorpen geweest. Hun voortbestaan is in de afgelopen decennia niet altijd zeker geweest. Vanuit de Groningse samenleving ontstonden initiatieven, zoals de Stichting Oude Groninger Kerken, om het voortbestaan van het religieuze erfgoed te waarborgen. Hieruit komen enkele interessante inzichten naar voren voor volksvertegenwoordigers en bestuurders van het CDA.

Patty Wageman
directeur Stichting Oude
Groninger Kerken.
Foto: Sake Elzinga.

Voorgeschiedenis

In de twaalfde en dertiende eeuw zijn er op het huidige Groningse grondgebied meerdere kerken gebouwd in de romaanse bouwstijl met gotische vormen: de zogenoemde Romanogotiek. Deze bouwstijl werd in diezelfde tijd ook toegepast bij kerken in de huidige provincie Friesland en het Duitse Oost-Friesland. Binnen Nederland hebben kerken in deze stijl een uniek karakter. Zodoende zijn deze kerken architectonisch bijzonder en waardevol. Veel kerken uit deze tijd – vaak met latere aanpassingen en/of restauraties – zijn rijksmonument.

De Reformatie en de Nederlandse Opstand betekenden voor de Groningse kerken een omschakeling van de katholieke naar de protestantse religie. Vanaf eind zestiende en begin zeventiende eeuw werden in Groningen tevens protestantse kerken gebouwd. Na verloop van tijd kregen kerkbesturen te maken met teruglopende budgetten en mankracht, waardoor het onderhoud van kerkgebouwen een steeds grotere last werd. Hierdoor raakten veel kerken in slechte staat. Ze kwamen leeg te staan, werden voor andere doeleinden gebruikt of werden zelfs afgebroken.

Reageren op dit artikel?
jandirk.vanderborg@cda.nl

Stichting Oude Groninger Kerken

Op 13 mei 1969 werd de Stichting Oude Groninger Kerken in het leven geroepen om het verval van de oude Groninger kerken tegen te gaan. De stichting zette zich vanaf dat moment in voor het behoud van kerken als religieus erfgoed en het genereren van belangstelling daarvoor. Kerkbesturen die het onderhoud van hun kerkgebouw niet meer kunnen dragen, kunnen zich bij de stichting melden – die de kerk dan vervolgens overneemt om in de eventuele restauratie en het periodieke onderhoud te voorzien. Hier is een aantal voorwaarden aan verbonden. Zo moet een kerkgebouw een rijksmonument zijn, maar is ook het draagvlak in het dorp voor gebruik van de kerk van cruciaal belang. De stichting vraagt een bruidsschat om het onderhoud voor de eerste tien jaar te kunnen dragen. De hoogte van de bruidsschat is daarop gebaseerd.

De Stichting Oude Groninger Kerken heeft 93 kerken in bezit en wordt ondersteund door ongeveer 700 vrijwilligers en meer dan 6000 donateurs uit heel Nederland. De stichting heeft naast het onderhoud vooral een faciliterende rol. Sommige kerkbesturen blijven het kerkgebouw gebruiken voor religieuze vieringen. Bij de meeste kerkgebouwen wordt een plaatselijke commissie in het leven geroepen, die de kerk openstelt voor het publiek en activiteiten organiseert – waarmee de kerk een meer culturele en maatschappelijke bestemming krijgt. In dat laatste geval kan de kerk bijvoorbeeld dienen als een soort podium voor uitingen van kunst op amateur en professioneel niveau.

Religieus, cultureel en maatschappelijk belang staat voorop

Veel oude Groningse kerken bepalen door de restauratie- en onderhoudswerkzaamheden van de Stichting Oude Groninger Kerken nog steeds het dorpsgezicht en blijven door de faciliterende rol van de stichting tevens het middelpunt van de dorpsgemeenschap: als kerkgemeenschap of als culturele en maatschappelijke ontmoetingsplek. Directeur Patty Wageman: 'Aan de ene kant is een kerk een ontmoetingsplek en dat moet het ook blijven. Van oudsher zijn kerken niet alleen plekken waar men bijeenkomt voor religieuze redenen, maar ook bijvoorbeeld in tijden van nood.'

Commerciële of economische belangen krijgen geen overhand, het maatschappelijk belang staat voorop. Wageman: 'Ik denk dat kerken hier in de provincie er moeite mee zouden hebben als een kerk uitsluitend commercieel zou worden gebruikt. Dan wordt het een soort commerciële ontmoetingsplek. Daar is hier helemaal niet het klimaat voor en het is juist heel

erg mooi als je dicht bij de oorsprong blijft van wat hier in een bepaalde gemeenschap of op een bepaalde locatie is gebeurd. Soms doen we een herbestemming, maar dan altijd vanuit een cultureel perspectief en maatschappelijk belang.'

Toekomstperspectief

Meer dan de helft van alle kerken in bezit van de stichting kampt met aardbevingsproblematiek en heeft schade. De stichting is hierover in continu overleg met verschillende organisaties op dat gebied. Inmiddels zijn er goede afspraken gemaakt over het herstel. Daarnaast voorziet Wageman ook andere toekomstproblematiek: 'Als je kijkt naar waterstanden en dergelijke, dan zijn dat ook zaken om ons zorgen over te maken. De daling van waterstanden heeft op langere termijn gevolgen voor de wierden en de kerken die erop staan. Daarnaast stijgt de zeespiegel. Hierover zou ik graag vanuit een soort cultureel perspectief meepraten.'

Inzichten voor volksvertegenwoordigers en bestuurders van het CDA

Uit het werk van de Stichting Oude Groninger Kerken blijkt dat er nieuwe wegen kunnen worden gevonden om oude kerken dicht bij hun oorsprong te laten blijven. Wageman: 'Kerken blijven altijd een soort magische aantrekkingskracht houden als plek voor bezinning. De kerk heeft fysiek en intrinsiek nog altijd die waarde. Iedere gemeenschap heeft zijn eigen kerk. Iedereen heeft wel een herinnering eraan.'

Het dicht bij de bron laten blijven, vereist samenwerking tussen verschillende partijen. De Stichting Oude Groninger Kerken heeft veel contacten met kerkbesturen, plaatselijke commissies, onderhoudspecialisten, de provincie Groningen, gemeenten, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en andere partijen. De samenwerking tussen deze partijen verloopt goed. De belangen van de verschillende partijen komen overeen. Alle partijen hebben belang dat de kerken die religieuze of culturele functie in de dorpen behouden.

Het behouden van oude kerken als ontmoetingsplek kan ook bijdragen aan actuele en toekomstige uitdagingen. Wageman: 'Als je maatschappelijk en cultureel gezien wilt dat Groningen een aantrekkelijke provincie blijft, dan speelt een stichting als de onze ook daarin een belangrijke rol. Vestiging van mensen vereist een goed cultureel klimaat, waarin onze stichting, die verantwoordelijk is voor de instandhouding van het cultureel religieus erfgoed, een belangrijke rol kan spelen.' •

‘Laten zien waar we vandaan komen’

Interview met Wim van Leeuwen, voorzitter Stichting Kerkelijk Erfgoed Delft

Als er één stad is waar geschiedenis, cultuur en kerkelijk erfgoed bij elkaar komen dan is het Delft. Stad van Willem van Oranje, Vermeer, de Nieuwe en de Oude kerk. Wim van Leeuwen, ontvangt ons in de parochiezaal van een andere kerk: de Maria van Jessekerk. Een gesprek over erfgoed in de stad.

Leren kijken

De connectie met het CDA is niet ver te zoeken. Van Leeuwen, bouwkundige en stedenbouwkundige van opleiding, was zestien jaar gemeenteraadslid (1986-2002) en vier jaar wethouder (1994-1998) in Delft. Hij raakte op jonge leeftijd in de ban van cultuur, kunst en erfgoed. ‘Als jongetje liep ik elke zondagochtend om half acht door Delft met mijn vader naar de kerk. Hij wees mij op de mooie dingen in de stad en heeft me leren kijken. Ik ben van de stad gaan houden. De combinatie van geloof en geschiedenis: dat ben ik.’ Hij heeft het, na zijn politieke carrière, tot zijn missie gemaakt om de geschiedenis en het erfgoed van de stad in kaart te brengen. ‘Wie zijn wij, waar komen we vandaan? Dat moet je laten zien.’

‘Wat weg is, is weg’

Zo zette hij zich enthousiast in om Delft te verrijken met een Vermeercentrum, naar de beroemde schilder. Dat enthousiasme mist hij wel eens in het contact met museumdirecteuren. ‘Ik zocht in die tijd de samenwerking maar stuitte op een wat hautaine houding uit de kunstwereld. ‘Musea krijgen subsidie op basis van samenwerking’, vertelt hij, ‘maar ik betwijfel of velen die toets zouden doorstaan.’

Erfgoed zichtbaar en levendig

De restauratie van de Maria van Jessekerk (zie ook cover), we krijgen door Van Leeuwen

een rondleiding en laven ons aan het rijke interieur, is een project waar hij trots op is. ‘Er waren plannen om de kerk te slopen. Uiteindelijk is de restauratie gefinancierd door doneeracties. Een kerk als deze heeft nog steeds een verhaal te vertellen. Al snap ik dat er iets gedaan moet worden wanneer het financieel niet meer te behappen is. De Oude en de Nieuwe kerk in Delft hebben een mooie combinatie gevonden: ze blijven een kerk, maar heffen entree. Het wekt een ideologische discussie op, entree heffen in een kerk, maar je zult iets moeten doen om onderhoud en functioneren te bekostigen. Het is een effectieve methode om erfgoed zichtbaar en levendig te houden.’

Kerkenvisie

Vorig jaar is er een Nationale Kerkenaanpak gelanceerd met de regeling voor een kerkenvisie waarin een visie op de duurzame toekomst van kerkgebouwen wordt opgesteld. Vanuit het Rijk kunnen gemeenten hiervoor een decentralisatie-uitkering aanvragen. De voorspelling is dat veel kerken de komende jaren hun oorspronkelijke functie verliezen en daarom is het goed om in beeld te hebben hoe je daar als gemeente mee om wilt gaan. Het ontbreken van een dergelijke visie laat zich in Delft merken, volgens Van Leeuwen: ‘De gemeente bekijkt het vooral stedenbouwkundig of economisch. Juist decentrale CDA-bestuurders zouden aandacht moeten blijven vragen voor

Reageren op dit artikel?
wagvleeuwen@ziggo.nl

cultureel erfgoed, waar kerkelijk erfgoed een belangrijk onderdeel van is. Bijvoorbeeld door middel van een initiatiefvoorstel. Wat weg is, is weg. Daar moeten we ons bewust van zijn. Het besef dat het onomkeerbaar is lijkt nog niet overal te zijn neergedaald. Delft heeft natuurlijk de Technische Universiteit en dat gaat gepaard met het idee dat alles maar toekomstgericht moet en dat we de ontwikkelaars van het land moeten worden. Vooruitgang en innovatie zijn belangrijk, maar we moeten de balans niet uit het oog verliezen.'

Herbestemming

Een andere spannende vraag binnen dit vraagstuk blijft herbestemming: in hoeverre moet er rekening worden gehouden met behoud van de religieuze kenmerken? Moet de nieuwe functie overeenkomen met de oorspronkelijke functie van een kerk, zoals gemeenschap en samenkomst? Van Leeuwen: 'We moeten voorzichtig omgaan met nieuwe functies van gebedshuizen. De Pastoor van Arskerk in Delft is nu appartementencomplex, maar de architect heeft, na veel gedoe overigens, de rondingen van de oude koepelkerk terug laten komen.' In de discussie met het stadsbestuur moet de geloofsgemeenschap zeker een stem hebben, vooral als het gaat om de esthetische afweging, meent hij. 'Kerkeleiders moeten hierin voorgaan. Ik kan mij best ergeren aan bisschoppen in den lande die vooral als manager fungeren en vooral kijken

'Vooruitgang en innovatie zijn belangrijk, maar we moeten de balans niet uit het oog verliezen'

hoeveel kerken er dicht moeten om financieel gezond te blijven.'

Enthousiasme en initiatieven van onderop

Van Leeuwen heeft ondervonden dat wanneer je iets wil, enthousiasme en initiatieven van onderop het beste werken. 'Dat is ook een echt christendemocratisch verhaal: ruimte laten voor initiatieven uit de samenleving. Ik werd laatst gewezen op een schilderij van oud-burgemeester Van Berkel (1840-1848). In eerste instantie dacht ik: wat moet ik daarmee? Wanneer je iets dieper graaft dan blijkt er een rijke historie achter te zitten: de familie Van Berkel heeft zowel bestuurlijk als sociaal (weeshuizen) 200 jaar lang hun stempel op de stad gedrukt. De katholieke familie heeft veel voor de katholieken in Delft betekend. Toevallig liep burgemeester Van Bijsterveldt (CDA) laatst langs. Ik heb haar gezegd: u krijgt van mij een rapport over de Van Berkels. Daar moeten we iets mee.' Een tip, vervolgt hij: 'zoek bij dit soort initiatieven de samenwerking, bijvoorbeeld met onderwijs, bedrijfsleven en gemeenteraad. Dan heeft het meer kans van slagen.' •

Het markeren van de tijd

Begraven is van alle eeuwen en tijden. Op vele manieren is er door de geschiedenis heen vormgegeven aan graven en begraafplaatsen. In onze cultuur zijn begraafplaatsen bij de kerk of net buiten een dorp veelal de norm. Natuurbegraafplaatsen zijn steeds meer geliefd. Een laatste rustplek voor een dierbare, waar met respect begraven wordt en waar je heen kan voor rust en herinnering is voor mensen heel belangrijk. Graven geven de lijn weer van geschiedenis en cultuur door religieuze en culturele uitingen.

‘Het is een echt CDA onderwerp, we duiken er diep in’

Hunnebedden zijn de oudste (graf) monumenten van Nederland. In de IJstijd werden deze zwerfstenen meegevoerd en gebruikt als grafkelder. Het grootste hunnebed van Europa in Drenthe staat op de UNESCO werelderfgoedlijst. Ander erfgoed uit onze recentere geschiedenis vinden wij in Margraten (Limburg), hier ligt een Amerikaanse oorlogsbegraafplaats, de

laatste rustplaats van militairen die hun leven gaven voor onze vrijheid. Vele Nederlanders hebben daar een graf geadopteerd om voor te zorgen.

In de Bijbel worden overledenen ook begraven. Een voor ons heel belangrijk voorbeeld is Jezus. Gekruisigd en gestorven voor onze zonden, begraven en wederom opgestaan. Je kunt het beeld van de graftuin met daarin het graf met de weggerolde steen voor je zien. Vele duizenden mensen bezoeken jaarlijks de Graftuin in Jeruzalem. Begraafplaatsen, in hun diverse vormen, geven een beeld van het geloof wereldwijd en in Nederland.

Reageren op dit artikel?
ymkje.vantriet@cda.nl

‘Het inzetten van deze werkgroepen met kennis van onderop was ook belangrijk voor het creëren van draagvlak’

Lijst met historische graven

Graven kunnen helpen de lijn van geschiedenis en cultuur van een gemeente vast te leggen en te bewaren. In de gemeente Borger-Odoorn is er daarom voor gekozen om een lijst van historische graven op te stellen. Op deze lijst staan bijzondere en belangrijke historische graven. ‘Er wordt gekeken naar specifieke kenmerken van grafstenen, manieren van begraven, religieuze uitingen, de geschiedenis van een begraafplaats en ook naar graven van personen die een belangrijke rol hebben gespeeld in de omgeving’, zegt Ankie Huijng, CDA-raadslid in Borger-Odoorn. ‘Voor het opstellen van de lijst is een bureau ingehuurd dat een quickscan heeft opgesteld en er zijn werkgroepen ingesteld bestaande uit inwoners met kennis van de geschiedenis ter plaatse. Het inzetten van deze werkgroepen met kennis van onderop was ook belangrijk voor het creëren van draagvlak. De vrijwilligers kregen scholing over de bestudering van graven. Er moesten ook keuzes gemaakt worden in onderhoud, restauratie of overlaten aan verval.’ Per begraafplaats is een lijst gemaakt met historische graven. Hierbij zijn gebeurtenissen, stijlen, religieuze uitingen en functies van personen beschreven. ‘Het is aan de raad om te beslissen hoe hiermee om te gaan. Ook in de toekomst als er opnieuw naar een lijst wordt gekeken is het aan de raad om hierover te beslissen.’

‘Het ruimen van graven is noodzakelijk omdat je iets moet doen aan het capaciteitsprobleem. Dit gebeurt met grote zorg. Er wordt natuurlijk rekening gehouden met geldende grafrechten. Er wordt altijd eerst met de familie overlegd. Plannen tot ruiming worden kenbaar gemaakt met verzoek tot contact en er wordt na 5 jaar nagebeld. Wordt er dan niemand gevonden, dan kan de keuze tot ruiming worden gemaakt.’ Met het ruimen van graven raakt veel religieuze identiteit kwijt.

Professioneel onderhoud

Borger-Odoorn, een serieuze plattelandsgemeente (behorend tot de P10), bestrijkt een uitgestrekt gebied. In verhouding heeft de gemeente weinig inwoners die de kosten moeten opbrengen. Onderhoud van het groen is een heel groot item. Huijng: ‘De laatste jaren is hier steeds verder op bezuinigd. Om het onderhoud overeind te houden, is er gekozen voor het invoeren van verschillende niveaus. Raadsbreed is ervoor gekozen dat onderhoud van begraafplaatsen goed moet zijn. Netjes en professioneel verzorgd. Op andere terreinen van onderhoud in de dorpen worden via right to challenge wel vrijwilligers ingezet. Financiering van het onderhoud van begraafplaatsen krijgt voorrang.’

Right to challenge

Het begeleiden van nabestaanden en met respect zorgen voor onze overledenen is een gevoelige kwestie. ‘Het is belangrijk dat een begraafplaats goed onderhouden wordt en rustgevend is, het is een belangrijke plek om naar toe te gaan om te herdenken’, zegt Puck de Nijs, CDA-raadslid te Schagen. ‘Bij de herindeling van de gemeente Schagen zijn de grafrechten en onderhoudskosten van begraafplaatsen geharmoniseerd en daarmee verhoogd. We willen de inwoners van de dorpen niet op kosten jagen, maar vinden het onderhoudsniveau van begraafplaatsen heel belangrijk.’

Het onderhoud valt op meerdere plaatsen erg tegen. Hier moet een oplossing voor komen. Samen met haar collega-raadslid Boudien Glashouwer maakt De Nijs zich namens het CDA hard voor de zaak. ‘Het is een echt CDA onderwerp, we duiken er diep in’, vertelt De Nijs. ‘Het onderhoud zou kostendekkend moeten zijn, maar vanwege het toenemende aantal crematies komt er minder geld binnen. Er moet dus naar andere mogelijkheden worden gezocht.’

Via right to challenge loopt er momenteel een pilot op de begraafplaats van Waarland. De Nijs: ‘Vrijwilligers hebben hier het initiatief genomen om de begraafplaats in het dorp zelf te onderhouden. De gemeente heeft voorzien in materialen. De pilot is nog gaande, als het een succes is kan dit wellicht ook in de andere dorpen worden ingevoerd.’

Opdracht voor alle gemeenten

Onderhoud van begraafplaatsen en de rol van graven in cultuur en geschiedenis spelen bij alle gemeenten. Met de keuze voor een lijst met historische graven kunnen religieuze en culturele uitingen en plaatselijke geschiedenis worden vastgelegd en bewaard voor volgende generaties. Het inzetten van inwoners hierbij zorgt voor draagvlak en verbinding. Prioritering van het belang van goed onderhouden begraafplaatsen, die uitstralen dat er met zorg en aandacht om wordt gegaan met de laatste rustplaats van dierbare overledenen is een taak die bij het CDA past. Of dit nou door het investeren van geld of door inzet van vrijwilligers is. Het is een vorm van omzien naar elkaar. •

Bewaren door gebruiken

Het behouden van ons rijke erfgoed en de zichtbaarheid van onze christelijke geschiedenis is belangrijk. Het onderstreept ons gezamenlijk verleden, maar wijst ook de weg richting een gezamenlijke toekomst. Kerken zijn hiervan een mooi voorbeeld. Met de afname van het kerkbezoek worden gemeenten echter steeds vaker geconfronteerd met de vraag: wat nu?

In een toenemend seculiere tijd dienen kerken nog steeds als baken voor een dorp of een stad; zij zijn beeldbepalend. Leegstand, sluiting of sloop roepen doorgaans dan ook veel emotie op. Jeroen Ravensbergen, oud-raadslid CDA Katwijk en voorzitter Protestantse Gemeente Rijnsburg: 'Een kerksluiting is eigenlijk een soort rouwverwerking: het is daarom belangrijk gezamenlijk toe te leven naar besluitvorming.'

Her en der wordt inmiddels met succes bewezen dat er een mooi en gepast 'tweede leven' voor deze gebouwen in het verschiet ligt. Het staat buiten kijf dat behoud van de religieuze functie de mooiste optie blijft, daar was het kerkgebouw immers ooit voor bestemd. Wanneer dit niet haalbaar blijkt dan liggen er nog voldoende kansen om de karakteristieke architectonische en esthetische kenmerken te behouden.

'De kerbanken die niet verkocht werden zijn verwerkt in de badkamers'

Duurzame herbestemming

Een mooi voorbeeld hiervan is de protestantse Petrakerk in de gemeente Katwijk (Zuid-Holland), in de dorpskern Rijnsburg. Toen de kerkklokken voor de laatste keer hadden geklonken op zondagmorgen 9 mei 2016 zocht een ondernemend echtpaar contact met het kerkbestuur. Zij hadden een combinatie van appartementen en een Bed &

Breakfast voor ogen. Een slimme zet, zeker met het oog op het toerisme in de bloembollenstreek, met de Keukenhof in Lisse dichtbij. Het kerkbestuur reageerde enthousiast maar organiseerde de verkoop toch via een openbare inschrijving. 'Goed in het kader van transparantie', aldus Ravensbergen. Het echtpaar greep hun kans.

Inmiddels is Bed & Breakfast De Petrakerk al een paar jaar in gebruik. De moderne kerk, met toren, die in 1959 in gebruik is genomen, is grotendeels intact gebleven. De muren staan nog, maar het interieur is flink veranderd. De kerbanken die niet verkocht werden zijn verwerkt in de badkamers. Ook de glas-in-loodramen hebben een plek gekregen in het interieur. Opvallend: alles is goed geïsoleerd en de zuidkant van het dak ligt bezaaid met zonnepanelen zodat het pand grotendeels energieneutraal is. Een duurzame herbestemming dus.

Uniek aanbod van kerkbestuur

Een ander mooi voorbeeld is de voormalige Nederlands Hervormde kerk in het pittoreske Noord-Hollandse dorp Ankeveen. Het kerkgebouw dateert uit 1907 en is ontworpen door architect J. van Dillewijn uit Hilversum. Het aantal kerkgangers was zo klein dat de Hervormde gemeente na bijna 100 jaar stopte met het houden van kerkdiensten. Dit was aanleiding om in 2006 een nieuwe bestemming te geven aan het kerkgebouw. Eén ding stond daarbij voorop: de bestemming moest ten goede komen aan de dorpsgemeenschap.

Reageren op dit artikel?
barend.tensen@cda.nl

De Dillewijn

Bed and Breakfast

Aandachtspunten en tips

- Begin tijdig met het bepalen van een visie op kerkelijk erfgoed. Zie ook de handreiking; 'Bouwstenen voor een kerkvisie' (OCW).
- Kerkbesturen zijn de belangrijkste gesprekspartner voor de toekomst van kerkgebouwen.
- Betrek de gemeenschap bij de herbestemming, commitment start van onderop.
- Breng in kaart welke (beschermde) status de gebouwen hebben om na te gaan wat er wettelijk mogelijk is. Dit biedt kansen voor subsidies.
- Kerkordelijke bepalingen over besluitvorming bij herbestemming kunnen per geloofsstroming verschillen.
- Organiseer periodiek overleg tussen kerkgemeente, gemeentebestuur en provincie om goed op de hoogte te blijven.

In maart 2006 werd een dorpsbijeenkomst gehouden. Eric Torsing, voormalig voorzitter van Stichting De Dillewijn en CDA-raadslid: 'Het kerkbestuur deed hier een uniek aanbod: het kerkgebouw werd aan de gemeenschap aangeboden. Opdracht daarbij was om met een plan te komen om een passende functie te geven aan het kerkje op sociaal-cultureel terrein. En het aanbod werd nog mooier, als er een goed plan lag dat de leefbaarheid in het dorp zou vergroten en onderbouwd werd met een goed plan voor de exploitatie, was het kerkbestuur bereid om uit de verkoop van verder kerkbezit de kosten voor restauratie en verbouw te betalen.'

De dorpsgemeenschap van Ankeveen, bekend om haar bruisende inzet van vrijwilligers, ging met een groep inwoners meteen aan de slag. Resultaat: het sfeervolle kerkje werd omgebouwd tot een theaterkerkje met een multifunctionele functie. De verbouw was een tijdrovend en intensief proces, waarbij zelfs archeologische ontdekkingen werden gedaan. Kostbare onderdelen van het interieur hebben in de regio een plek gekregen, zo is de preekstoel te bewonderen in de kerk van Lage Vuursche. In goede samenwerking werd door professionals en vele vrijwilligers de klus geklaard. Het resultaat, een theaterkerkje met een glazen entree en een gezellig ondergrondse foyer, is prachtig. Naast theatervoorstellingen wordt het kerkje gebruikt als trouw- of rouwlocatie, voor vergaderingen en feesten. Theater De Dillewijn is een begrip in Ankeveen en omgeving. Prachtig hoe het kerkgebouw op deze wijze van grote, verbindende en onmisbare waarde blijft in het dorp. •

Watererfgoed: van last naar promotie van 'het verhaal van het water'

Waterbeheer en watererfgoed worden gezien als meerwaarde voor de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving. Veel Nederlanders ervaren de meren en plassen, rivieren, kanalen en grachten, dijken en dammen, poldermolens, gemalen, sluisen en bruggen als een onmisbaar onderdeel van het landschap en van de cultuurhistorie van het gebied. Water werd vroeger ook als militair verdedigingsmiddel ingezet, denk aan de Oude en de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het cultureel erfgoed in Nederland bestaat voor een flink deel uit watererfgoed, het is sterk verbonden met de Nederlandse identiteit, soms meer specifiek nog met de regionale identiteit.

Wim Zwanenburg
fractievoorzitter van het CDA in het bestuur van waterschap Amstel, Gooi en Vecht

Bij watererfgoed gaat het om objecten die voorheen een functie in het waterbeheer hebben vervuld en dat in een aantal gevallen ook nu nog steeds doen, als reservecapaciteit. Van dat laatste is het Ir. F.D. Woudagemaal, het stoomgemaal bij Lemmer in Friesland, een goed voorbeeld. De beleving en herkenning van watererfgoed kan bijdragen aan begrip en draagvlak voor de kerntaken van het waterschap: het zorgen voor een veilig en gezond watersysteem.

Waterschappen hebben van oudsher een grote betrokkenheid bij molens, gemalen en sluisen, maar wat doe je als het object zijn functie in het waterbeheer heeft verloren? Is het de taak van het waterschap om nog zorg te dragen voor de restauratie en het onderhoud van historische molens, als eerste de stoomgemalen, later de diesel- en elektrische gemalen die de functie

Het Gemeenlandshuis van Diemen aan de Diemerzeedijk in Amsterdam-Oost werd gebouwd in 1727. Het was ruim 250 jaar in het bezit van het Hoogheemraadschap van den Zeeburg en Diemerzeedijk en zijn rechtsopvolgers. Dit waterschap droeg zorg voor de Zuiderzeedijk tussen Amsterdam en Muiden. Niet iedereen realiseert zich meer dat deze dijk ook van groot belang was voor de veiligheid van Amsterdam. In 2008 werd het Gemeenlandshuis door het waterschap Amstel, Gooi en Vecht overgedragen aan de Vereniging Hendrick de Keyser, die het gebouw restaureerde. Het wordt nu verhuurd als kantoorruimte en voor evenementen.

Reageren op dit artikel?
wimzwanenburg@hotmail.com

---

van het bemalen van onze polders hebben overgenomen? Of een voormalig waterschapshuis? Voor het onderhoud en het tegengaan van het verval van monumenten is veelal een behoorlijk budget nodig, dat er vaak ook niet is.

De waterschappen hebben objecten die hun functie verloren in het verleden vaak ontmanteld of afgestoten, overgedragen aan andere beheerders. De verantwoordelijkheid voor de water-gerelateerde cultuurhistorische objecten nam daarmee af en het beschikbare (subsidie)budget is veelal ook beperkt. Maar de waterbeheerders hebben ook de opdracht om invulling te geven aan hun maatschappelijke neventaken zoals recreatief medegebruik, landschap en cultuurhistorie.

Beheer van historische objecten

Het beheer van historische objecten komt dan ook met een zekere regelmaat op de agenda van de waterschapsbesturen. Waterschappen kunnen meewerken en/of -meebetalen aan passende initiatieven van derden en ook meedenken in landelijke en regionale platforms. Het watererfgoed biedt communicatief uitstekende kansen om 'het verhaal van het water' uit te dragen.

Waterschappen kunnen specifieke beleidsmaatregelen nemen die samenhangen met de taken van het waterschap inzake het watersysteembeheer, nautisch beheer of vaarwegbeheer, maar waarbij nadrukkelijk rekening wordt gehouden met cultuurhistorische objecten, zoals bijv. in samenwerking met de gemeenten de aanleg van fietspaden waardoor een voormalige sluis of een historisch gemaal beter zichtbaar wordt gemaakt. Het is wenselijk dat dit met goede voorlichting, publicatieborden ter plaatse met bijv. verwijzingen met QR-scans naar websites ook goed wordt uitgelegd en aanschouwelijk gemaakt wordt.

Bij vragen omtrent het beheer van cultuurhistorisch erfgoed moeten beleidsmakers denken vanuit de kansen voor cultureel erfgoed, waarbij het een uitdaging is om tegelijkertijd de kwaliteiten van erfgoed door te ontwikkelen en te benutten voor andere doelen en tegelijkertijd erfgoed zichtbaarder en meer beleefbaar te maken. Indien het object zijn functie in het waterbeheer heeft verloren, zal de historische functie goed moeten worden toegelicht.

Bij cultureel erfgoed gaat het overigens niet alleen om ruimtelijk erfgoed (archeologie, gebouwd erfgoed, landschappen), maar ook om andere categorieën zoals het historisch archief en ook roerende zaken zoals bijv. de inventaris van een gemeenlandshuis of instrumenten. Waterschappen kunnen daarbij ook de mogelijkheden benutten om de informatie over het erfgoed digitaal toegankelijk te maken, door een bezoekerscentrum te openen of door deelname aan de

Open Monumentendag en de Nationale Molendag. Het openstellen van monumenten voor publiek is helaas nog niet bij alle waterschappen vanzelfsprekend.

(Digitaal) historisch archief

In een onderzoek naar cultureel erfgoed bij de waterschappen van De Waterfabriek i.s.m. de Erfgoedvereniging Heemschut uit 2017 bleek nog dat er grote verschillen zijn tussen de 21 waterschappen van wat er op de website getoond werd over erfgoed. Bij drie waterschappen bleek erfgoed prominent op de startpagina van de website opgenomen. Bij acht waterschappen stond erfgoed 'verstopt' onder een thema. Zeven waterschappen hebben geen informatie over erfgoed. Een (digitaal) toegankelijk historisch archief is overigens ook van belang voor de eigen medewerkers van de waterschappen omdat die als onderlegger voor gebiedskennis kan dienen. Acht waterschappen beheren zelf het historisch archief, informatie is ontsloten. Dertien waterschappen hebben het historisch archief elders ondergebracht. Zes van deze dertien waterschappen geven geen informatie op de website over het historisch archief. Zeven waterschappen hadden een erfgoedbeleid vastgesteld, dat overigens voornamelijk beleid betrof voor gebouwd erfgoed. Bij een aantal waterschappen was erfgoedbeleid in de maak en hopelijk vormden de waterschapsverkiezingen en publiciteitscampagnes van 2019 daarvoor een nieuwe impuls. Helaas moeten we vaststellen dat de aandacht voor de watererfgoed geen stijgende trend is. Aantal waterschappen met aanvullend beleid voor erfgoed daalt zelfs.

'Het openstellen van monumenten voor publiek is helaas nog niet bij alle waterschappen vanzelfsprekend'

Bij de Erfgoedmonitor uit 2018 bleek bij het 6-jaarlijkse onderzoek dat de aandacht voor watererfgoed tussen 2010 en 2016 was gedaald. Het aantal waterschappen dat in 2016 aandacht had voor gebouwd erfgoed, archeologie en historisch cultuurlandschap in hun waterbeheerplannen was respectievelijk 18, 10 en 8. In 2010 waren dit er meer: 20 waterschappen hadden aandacht voor gebouwd erfgoed (alleen het waterschap Zuiderzeeland niet), 13 voor archeologie en 10 voor historisch cultuurlandschap.

Aansluiten bij activiteiten

Bij sommige waterschappen leeft dus toch nog wel de vraag wat het nut is van erfgoedbeleid, wat levert het op? Bij veel waterschappen was er nog geen aanspreekpunt voor cultureel erfgoed of het is

Ir. F.D. Woudagemaal

onduidelijk wie er over erfgoed zou gaan, laat staan welk DB-lid dit beleid in zijn portefeuille zou hebben. Kortom, voor een aantal waterschappen is er nog een slag te maken.

de website van het waterschap, waarbij deze pagina's actief werden ingezet om ook boodschappen over de eigenlijke waterschapstaken over het voetlicht te brengen.

'Helaas moeten we vaststellen dat de aandacht voor de watererfgoed geen stijgende trend is'

Waterschappen kunnen met hun erfgoed ook aansluiten bij activiteiten in gemeenten om de geschiedenis van het waterbeheer in beeld te brengen. De financiële middelen voor recreatie en cultuurhistorie moeten wel zodanig zijn, dat het waterschap een serieuze partner kan zijn in de samenwerking in de regio.

Het is ook verstandig voor waterschappen om goede contacten te onderhouden met recreatieondernemers. Zij vormen potentieel een belangrijke doelgroep, omdat zij hun klanten kunnen informeren over water, natuur en erfgoed en daarmee ook de beleving van de eigen horecafunctie kunnen versterken. De recreatie, en als onderdeel daarvan de beleving van watererfgoed, kan ook een middel zijn in het communicatiebeleid en de profilering van de waterschappen, ook in de richting van de social mediaplatforms zoals Facebook, Twitter en Instagram. Bij waterschap Amstel, Gooi en Vecht werd in 2019 actief ingezet op recreatie en cultuurhistorie via de communicatieboodschap 'Droogwaterland', het leukste open recreatiepark van Nederland. De recreatie- en cultuurhistorische pagina's bij waterschap Amstel, Gooi en Vecht behoorden in 2019 tot de best bezochte pagina's van

Het beheer van watererfgoed laat onze jarenlange kennis en ervaring met waterbeheer zien aan de inwoners van de waterschappen. Zonder kennis van de historie kunnen geen weloverwogen keuzes gemaakt worden voor de wateropgaven van de toekomst. Wellicht zijn oplossingen uit het verleden opnieuw bruikbaar om een hedendaags probleem met water op te lossen of kunnen ze ons inspireren tot creatieve ideeën en een innovatieve aanpak. Zouden de voormalige inundatiegebieden van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, zich kunnen lenen voor de opvang van water in tijden van overlast? Inwoners kunnen met goede suggesties komen voor uw ontwerpogaven. En ook voor de waterschappen gelden de voordelen van burgerparticipatie. Het CDA hecht daar grote waarde aan: Samen kunnen we meer, zij aan zij. •

Meer weten?

www.agv.nl/recreatie/watererfgoed
waterheritage.nl
waterstaatsgeschiedenis.nl

De Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB) heeft recent een handreiking voor waterbeheer en cultuurhistorie opgesteld, zie daarvoor www.waterbeheer-cultuurhistorie.nl

In contact blijven via de digitale weg

Online-sessies

Via online-sessies proberen wij zoveel mogelijk activiteiten door te laten gaan en zoeken wij nieuwe manieren om elkaar te ontmoeten en te spreken. Heeft u ideeën voor thema's voor webinars? Laat het ons weten, uw input wordt gewaardeerd!

Nieuwsbrief Bestuursforum online

Natuurlijk sturen wij gericht uitnodigingen uit, maar we vragen u ook onze tweewekelijkse nieuwsbrief Bestuursforum online in de gaten te houden. In deze nieuwsbrief staan ons laatste nieuws, tips en activiteiten!

App-groepen

De BSV heeft drie app-groepen om in contact te blijven en zaken te delen of bespreken.

Een app-groep van netwerk Mobiliteit, een app-groep van het Zorgnetwerk en de app-groep BSV Activiteiten. Wilt u deelnemen aan één van deze app-groepen laat het ons weten via bsv@cda.nl

Vragen en tips

Loopt u in deze periode tegen dingen aan? Of heeft u juist tips die ook voor anderen kunnen helpen bij het politieke werk in deze tijd? Laat het ons weten via bsv@cda.nl

Carrière dag(en) voor vrouwen 2020 *online een succes!*

Meer vrouwen in de politiek, daar gaan we voor als CDA! Dit jaar is gekozen voor een digitale variant van onze Carrière dag verspreid over twee vrijdagmiddagen. Met een flink aantal vrouwelijke volksvertegenwoordigers, bestuurders en vrijwilligers kunnen we putten uit een grote talentvolle vijver.

Op de eerste middag traptten we meteen af met een interactief panel over Vrouwen in de Politiek met burgemeester Marja van Bijsterveldt, Tweede Kamerlid Anne Kuik, Statenlid Eline Vedder, Heleen Herbert (voorzitter vertrouwenscommissie TK 2021) en landelijk bestuurslid HRM en Ontwikkeling Mariëlle Veerman. Als verrassing was daar minister Ferd Grapperhaus die vertelde over de krachtige vrouwen in zijn omgeving. Zijn advies voor de dames: DOEN! En hoe je dat aanpakt? Kamerlid Wytse Postma sloot de middag af met haar workshop 'persoonlijk lobbyplan'. Niet altijd even gemakkelijk om dit te formuleren, laat staan daadwerkelijk doen.

De tweede middag begon praktisch met de workshop storytelling door Patricia Wouda; werk je doelen concreet uit en zet die stappen om een sterk en herkenbaar profiel op te bouwen. Hierna volgde het Vragenuurtje met Tweede Kamerlid Madeleine van Toorenborg.

Het CDA zet niet alleen in op meer vrouwen als volksvertegenwoordiger of bestuurders maar kijkt ook verder. De twee middagen werden dan ook afgesloten met het Dialogo Carrière café met politiek adviseur ministerie van Veiligheid & Justitie Joanneke van den Nieuwboer, CDAV voorzitter

en juriste Marlies Welschen en Marieke van Casteren (HR manager ABN AMRO). Tijdens deze sessie gingen we dieper in wat organisaties kunnen doen om vrouwen beter te positioneren, maar ook wat vrouwen zelf kunnen doen om zichzelf en elkaar te helpen.

Een eerste prachtig tussenresultaat: twee bevestigde sollicitaties vanuit de deelnemers van deze CDA Carrière dag voor de selectie van de TK-verkiezingen!

Foto boven: screenshot van de eerste middag

Foto links: screenshot van de tweede middag met Patricia Wouda

'Ik zei meteen ja!'

Yolande Mollen (53) is sinds januari raadslid namens het CDA in de gemeente Valkenswaard. Mollen is moeder van drie kinderen, is verzorgende in een verpleegtehuis en woont al meer dan 40 jaar in Valkenswaard. De bij de laatste verkiezingen behaalde vijf zetels waren in eerste instantie niet genoeg voor een zetel voor Mollen. 'Tot de fractievoorzitter me belde had ik het ook niet meer verwacht', aldus Mollen. 'Ik zei meteen ja! Ik heb me verkiesbaar gesteld, dus dan wil ik er ook in!'

'Ik wilde weten wat er gebeurt in Valkenswaard, dus ik werd lid van het CDA', zegt Mollen. 'Ik was vaak aanwezig bij de fractievergaderingen en kreeg daar echt het gevoel dat ik er toe deed.' Toen zei mijn zwager: 'waarom wordt je niet actief in de politiek?' Daarop besloot Mollen om zich actief in te gaan zetten. Ze koos voor het CDA omdat de partij veel doet voor Valkenswaard. 'Het CDA is vaak aanwezig bij gebeurtenissen, zoals bij de dodenherdenking en bij verpleeghuizen.' De fractie is volgens Mollen heel begaan met de bewoners van Valkenswaard. 'Daarnaast is het onderling een heel sterk team', aldus Mollen. 'Ik heb vaak vragen over dingen die ik nog niet weet en daar word ik bij ondersteund en geholpen.'

Inwerken op afstand

Vanwege corona is het inwerken voor Mollen nog lastig. 'Alles is op afstand', zegt Mollen. 'Met raadsvergaderingen zitten we verspreid door de raadszaal, maar omdat ik met ouderen werk bel ik in. Daarnaast ga ik normaal vaak naar mensen toe of mensen komen naar mij toe, maar dat gaat nu allemaal niet.' Mollen vindt het belangrijk dat mensen weer een

beetje licht gaan zien. 'Daarom proberen we als fractie heel erg mee te denken hoe we kunnen voorkomen dat ondernemers helemaal in een dal duiken.' Volgens Mollen moeten we de mensen die het nu lastig hebben extra aandacht geven, bijvoorbeeld door mensen op te roepen wat meer af te halen bij restaurants.

Mollen gaat zich in de raad bezighouden met werk en inkomen en veiligheid. Daarnaast wil ze extra aandacht geven aan de biodiversiteit in Valkenswaard. Mollen: 'Er is in Borkel en Schaft (gemeente Valkenswaard) al een werkgroep voor opgericht, maar ik denk dat het nog mooier kan!' Voor het raadswerk wil Mollen altijd haar blik op de inwoners van Valkenswaard blijven behouden. Daarnaast vindt ze het van belang dat er met respect voor elkaar gesproken wordt in de raad. 'Door corona merk je dat door gebrek aan persoonlijk contact gesprekken soms erg zwart-wit worden. Normaal spreek je elkaar achteraf dan nog even. Digitaal of telefonisch is het toch moeilijker om goed uitleg te geven.' Volgens Mollen is het belangrijk dat we weer wat meer met elkaar in gesprek gaan zodat we elkaar weer wat meer kunnen begrijpen. •

Lenny Geluk
Lid van de Tweede Kamer

Toekomst van religieus historisch erfgoed

Ik weet niet hoe het u vergaat maar deze Corona omstandigheden wennen niet.

Hoe triest de situatie voor sommigen in deze periode ook is, we proberen eraan te ontstijgen door te bidden, te hopen en elkaar te bemoedigen. De kerk... die is (voor onze veiligheid), noodgedwongen, op een andere manier aan het werk. De kerk die voor velen een plaats is van ontmoeting en inkeer.

Door de eeuwen heen is dat zo geweest. Een enkeling leest nog vlot het Middeleeuws Latijn van oorkondes en markante documenten die de geschiedenis van dorpen, steden en mensen die zich daar ophielden beschrijven. "Research" is vaak letterlijk "terug-zoeken" en het geeft soms net een ander, nieuw inzicht door een bron op te frissen.

Vele kerken hebben ondanks de beeldenstorm de eeuwen overleefd. In roerige tijden wisselden ze zelfs van bestemming.

Thorbecke's liberale Grondwetsherziening van 1848 hield zich niet langer bezig met privileges voor kerkgenootschappen en de ware revolutionair van de verlichting had als leus "ni Dieu ni Maitre". En toch ... en toch kwamen er niet minder maar juist meer kerken door de verzuiling die het liberalisme aan het begin van de 20^e eeuw bijna zou verdringen.

Oude monumenten en monumentjes met namen als "De Lange Jan" en "'t Kerkje van Ellesdiek" vertellen de geschiedenis van eeuwen. Er zijn Waterstaatskerken, Doleantiekerken en nieuwere monumenten die bijvoorbeeld "de Hoeksteen" heten. Allemaal vertellen ze de geschiedenissen van mensen met God en God met mensen.

Eeuwenoude gevels, torens, fraaie interieurs en orgels. We willen het zo graag bewaren om die geschiedenis door te geven en opdat wij, mensen van nu, van al die prachtige kunstwerken kunnen genieten. Dit vraagt

veel zorg om en zorg voor de instandhouding van alles wat met die gebouwen te maken heeft. Het onderhoud vraagt gespecialiseerde restaurateurs. Anno 2020 heeft de bouw te maken met gecompliceerde opgaven. Digitalisering in de bouw heeft de toekomst. Kerkbesturen vinden het dikwijls moeilijk om de weg te vinden hoe ze restauraties aan moeten pakken in de doolhof van regels en financieringen. Het CDA heeft een motie ingediend die de minister verzoekt om die vrijwilligers, wat kerkbesturen toch zijn, daarbij te helpen.

De grote opgave van deze tijd is dat we ons bezig moeten houden met de toekomst van het Religieus Erfgoed. Voor elke plaats zal dat anders uitpakken. Er kunnen mooie nieuwe contacten ontstaan tussen kerken onderling. Vooral ook is het van belang dat kerken en burgerlijke gemeente elkaar weten te vinden. Tot en met 2021 heeft het rijk 9 miljoen euro beschikbaar gesteld voor het opstellen van een kerkenvisie. De aanvragen verlopen via de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Elke Nederlandse gemeente kan eenmalig een aanvraag indienen. Andere bestemmingen voor kerken zijn in de ene gemeente makkelijker te realiseren dan in de andere. Hoewel van overheidswege geen eisen worden gesteld aan de uiteindelijke inhoud van de plaatselijke kerkenvisie, kan de website over cultureel erfgoed een hulp zijn.¹

Het nieuws over de brand in de Notre Dame bracht over de hele wereld veel te weeg. Dichter bij huis wordt de brand in de Urbanuskerk als een gapende wond in de Amstelveense gemeenschap gevoeld. Met het oog daarop is de Kerk Risico Check ontwikkeld.

Aandacht en inzet voor Erfgoed zie ik als een opdracht voor het CDA omdat we dit cultuurhistorisch rijke land aan onze opvolgers door mogen geven. •

¹ <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/religieus-erfgoed>

Heb lef, omarm online participatie!

De coronacrisis heeft ons versneld richting de digitale wereld gestuurd. Het gebeurde weliswaar noodgedwongen, maar de digitale wereld blijkt op vele vlakken heel kansrijk en effectief. Ook op het gebied van digitale burgerparticipatie kunnen wij er ons voordeel mee doen. Burgerparticipatie gebeurde tot nog toe veelal offline, denk aan inspraakmomenten in raad of commissies, inloopavonden, handtekeningenacties en wijkbezoeken. De maatregelen van dit moment maken het noodzakelijk om burgers via online participatie mee te nemen in democratische besluitvormingsprocessen.

De democratie moet door en bestuurders moeten hun werk kunnen doen, ook in coronatijd. Het kabinet kwam daarom met een spoedwet digitale besluitvorming voor decentrale overheden. Deze wet geeft gemeenteraden, provinciale staten en waterschappen (tijdelijk) de mogelijkheid via een digitale vergadering rechtsgeldige besluiten nemen. Als CDA bestuurder wil je dicht bij de mensen staan en burgers zo vroegtijdig en goed mogelijk betrekken bij de besluitvorming. Digitale technologie kan bij online participatie gebruikt worden om democratische besluitvormingsprocessen te ondersteunen.

Inclusiviteit

Sleutelwoord bij burgerparticipatie is inclusiviteit, hoe kunnen we borgen dat iedereen mee kan doen en dat er geen groepen afhaken. Online participatie is momenteel onmisbaar. Er zitten voor- en nadelen aan deze manier van werken. Voor digibeten is het lastig om aangehaakt te zijn bij deze vorm van participatie. Er is vanuit gemeente en Rijk aandacht nodig om hen te ondersteunen en mee te laten doen in de digitalisering. Anderzijds biedt het voor andere groepen, zoals bijvoorbeeld de nieuwkomers juist kansen om mee te doen. 'Waar raadsvergaderingen voor hen niet te volgen zijn en inspraak geen optie is, biedt online participatie voor hen, bijvoorbeeld via een website in het Engels, juist mogelijkheden tot deelname', zegt Jeroen Bruijns, fractievoorzitter voor het CDA in Breda. 'Ook expats kunnen als inwoner op deze wijze participeren.'

Gezinnen

'Essentieel om hier te noemen zijn de gezinnen', vervolgt Bruijns. 'Zij hebben niet de tijd en gelegenheid om bij een inspraakmoment aanwezig te zijn omdat dit niet past in het tijdschema van een gezin. Waar

jonge mensen en ouderen wel kans zien hieraan mee te doen, haken gezinnen af. Juist voor een gezinspartij als het CDA is het belangrijk om hier aandacht voor te hebben. Bij online participatie kunnen gezinnen op hun eigen tijd deelnemen.'

Van onderop

De overheid moet plekken creëren waar de discussie kan ontstaan. Kaders organiseren voor debat, groepen met elkaar in gesprek brengen en verbinding leggen. Bruijns: 'Inspraak moet zo laag mogelijk worden weggelegd in de samenleving. Als CDA gaan we uit van subsidiariteit. Participatie moet van onderop komen. Mensen moeten uit hun bubbel getrokken worden en online de gelegenheid hebben in dialoog te gaan. De samenleving kan zich heel goed manifesteren en zichzelf controleren, ik ben niet bang voor eenzijdig doordrukken van een belang. We moeten als politiek actief naar mensen toe gaan en blijven kijken of iedereen is aangehaakt. Niet veel mensen nemen de moeite een raadsvergadering te bezoeken, maar het online volgen van een raadsvergadering is laagdrempelig en verhoogt de betrokkenheid.' Een combinatie van offline en online participatie heeft de toekomst. Het meedenken over een wijkindeling of bepalen van de vorm waarin een kunstwerk een plek krijgt in een stad kan heel goed met speciale tools online bepaald worden. 'Online participatie is een goede aanvulling en zorgt voor een veel hoger bereik. In combinatie kunnen beiden een bredere peiling onder de bevolking tot stand brengen. Offline participatie door bijvoorbeeld met een bus de wijk in te gaan of vrijwilligers in te zetten om op plekken op papier te stemmen blijft noodzakelijk.'

Democratische legitimiteit

Een belangrijk aspect wat bij burgerparticipatie komt kijken is de democratische legitimiteit. Wanneer wordt de uitkomst van burgerparticipatie omgezet in beleid?

Reageren op dit artikel?
ymkje.vantriet@cda.nl

'Het is belangrijk om als bestuurder aan het begin van het participatieproces hierover heldere afspraken te maken met de burger en aan verwachtingsmanagement te doen', stelt Bruijns. 'De afweging is altijd aan de bestuurder. Op basis van het algemeen belang kan een raad van het advies afwijken. De democratische legitimiteit ligt bij de raad, zij neemt uiteindelijk de beslissing.'

Participatieverordening

Het CDA is de partij van de samenleving. Het is voor bestuurders een natuurlijke taak om te experimenteren met online participatie. Ga actief naar mensen toe, ga de discussie die je op de social media signaleert aan. Zoek draagvlak voor je handelen. Online participatie gaat bij de toekomst van de democratie horen. 'Heb lef, durf initiatieven te tonen, omarm deze vorm van

participatie', aldus Bruijns. 'Laat burgers zien dat je het belangrijk vindt. Grijp de participatieverordening aan om vast te leggen dat het digitale proces doorgaat ook in de toekomst. Deel voorbeelden van digitale platformen in andere gemeenten en kom met moties en initiatiefvoorstellen, veel informatie hierover is te vinden op de website www.lokale-democratie.nl.'

Issue owner?

Online participatie is geen vervanger van offline participatie maar het komt erbij. Het betrekken van meer groepen kan onverschilligheid en populistisch gedrag tegengaan. Laten wij de online mogelijkheden ook in de toekomst gebruiken om de democratie nog mooier te maken. Een appèl dus op het CDA om niet alleen buiten de partij, maar juist ook binnen de partij hier vol op in te zetten! •

Tekst Gerrit Hagelstein

Ter Griffie

Geluk of ongeluk?

Wat vindt u een goed debat? Ik stel u deze vraag omdat ik steeds vaker twijfel aan de kwaliteit van veel raadsdebatten.

Gerrit Hagelstein
Griffier te Ede

De coronatijd heeft het werk van veel griffiers een nieuwe dimensie gegeven. Er is werk aan de winkel want de raad wil/moet digitaal vergaderen. De voorbereiding van een digitale raadsbijeenkomst kost onze griffie naar schatting nu toch drie keer zoveel tijd als in het oude normaal. Maar dat is nog niet alles. Nieuwe vragen dienen zich aan. Zoals: hoe transparant is digitaal vergaderen eigenlijk? De Tijdelijke wet digitale beraadslaging en besluitvorming gooit bestaande routines overboord. Wat mij betreft zijn veel digitale vergaderingen, noodgedwongen overigens, staaltjes van voorgekookte politiek. Want digitaal is er weinig ruimte voor substantieel debat. En als er al debat plaatsvindt wordt dat gehinderd door de techniek: halve hoofden, haperende of trage verbindingen. De eerste evaluatie van het ministerie van Binnenlandse Zaken concludeert: digitaal vergaderen doodt het debat. Mijn vraag aan u: hoe erg is dat? Mijn antwoord krijgt u meteen:

helemaal niet erg. Want mijn stelling is dat er in de huidige lokale verhoudingen nauwelijks sprake is van een serieus debat. De kern van een goed debat is namelijk dat de deelnemers bereid zijn naar elkaar te luisteren, argumenten van voor- en tegenstanders te wegen en op basis daarvan bereid zijn hun eigen standpunt aan te passen. Ik zie dat echter zelden gebeuren. Fracties hebben voorafgaand aan een debat hun posities al ingenomen en veranderen die dan niet meer. Want, zo lijkt het idee, veranderen van standpunt leidt tot gezichtsverlies. De pers en social media springen er op, de achterban stelt vragen. Geen premies dus om rekening te houden met verstandige inzichten die anderen in een debat naar voren brengen. Veel bijdragen zijn dan ook niet meer dan lange stemverklaringen waarbij de intentie en de ruimte om zich te laten overtuigen ontbreekt. De Tweede Kamer is daarvan het beste voorbeeld, eigenlijk het slechtste dus.

Een veel te uitgebreid regeerakkoord, talloze coalitieoverleggen om meningsverschillen wit te wassen en stemdwang bij fracties op essentiële punten. Zelfstandige denkkracht en stemgedrag wordt niet op prijs gesteld, u kent de voorbeelden. Met voorkeursstemmen kan dit partijpolitieke keurslijf mogelijk doorbroken worden. Lokaal gaat het soms beter. Maar ook waar dualisme de norm is, is de praktijk weerbarstig. Wat te denken van een wethouder die het college een embargo op een collegebesluit laat opleggen tot het moment waarop ook de coalitiefracties zijn voorstel hun zegen hebben gegeven? Een oplossing: hou vooral een debat op momenten dat alle standpunten nog niet in beton gegoten zijn. Corona is daarmee ook een impuls voor het doorbreken van hardnekkige vergaderpatronen. Een geluk bij een groot ongeluk. •

Reageren?
gerrit.hagelstein@ede.nl

Cultureel erfgoed

Vier vragen voor gemeentelijke en provinciale fracties

De titel van het Europees verkiezingsprogramma 2019-2024 kreeg als titel mee 'Beschermen wat van waarde is'. Een mooie stap naar het onderwerp van dit Bestuursforum: de zorg voor ons cultureel erfgoed. En - voor mij persoonlijk - prettig om Europa ook met dit onderwerp te kunnen verbinden.

Bert Sonneveld

Om te beschermen wat van waarde is, zijn twee zaken belangrijk. Ten eerste moet iets eerst waarde hebben en ten tweede moeten we datgene willen beschermen.

Waarde

Als ik aan waardevol erfgoed in Europa denk, moet ik terugdenken aan de ruïnes die ik als kind tijdens mijn vakanties naar Luxemburg bezocht. Aan de keer dat ik op het dak van de Sint-Pietersbasiliek in Rome stond. Aan de bizarre geschiedenis van het Parlementspaleis in Boekarest, het grootste gebouw van Europa. Aan de kleine gehuchten die ik passeerde tijdens mijn wandeling door Schotland. Aan de brug tussen Kopenhagen en Malmö, Øresundbron. Aan de hunebedden en aan de Eiffeltoren.

Zie jij de rode draad? Ik niet. Maar als ik een poging doe, dan krijgt iets waarde door de herinnering, de verrassing, de schoonheid, de afschuw of het doen denken aan je eigen idealen.

Het is daarom dat zowel het Paleis op de

Dam als ook - om een uiterste te noemen - de Muur van Mussert waarde heeft.

Zijn er ook monumenten in de gemeente waar jij gemeenteraadslid bent met een zogenaamde zwarte rand? En is het - bij een ontkennend antwoord - niet iets om binnen jouw fractie te bespreken wat jullie daarmee willen?

Instanties

In Nederland gaat de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) over het erfgoedbeleid, zij ontwikkelt praktisch toepasbare kennis en geeft advies over rijksmonumenten, landschap & leefomgeving, archeologie en roerend erfgoed. De RCE is sinds 2009 de nieuwe naam voor Monumentenzorg Nederland.

Maar we kennen niet alleen rijksmonumenten, maar ook - gek genoeg alleen in Noord-Holland en Drenthe - provinciale monumenten en - in heel het land - gemeentelijke monumenten. Kijken we de andere kant

Reageren op dit artikel?
bert.sonneveld@hetnet.nl

op dan zijn er natuurlijk de UNESCO Werelderfgoedlijst en de Europese monumenten. Europa kent het Europees Erfgoedlabel (EU), de Europa Nostra Awards voor erfgoed en de Europese Culturele Routes.

Tussen al deze lagen is er weinig afstemming. Het zou zomaar kunnen voorkomen dat een monument op meerdere niveaus bescherming krijgt, maar ook dat een monument tussen wal en schip raakt en helemaal niet wordt beschermd. Ook is er geen doorstroom van de ene laag naar de andere laag geregeld. Een gemeentelijk monument dat waardevoller wordt, kan niet gemakkelijker de status van bijvoorbeeld rijksmonument krijgen dan een heel nieuw te beoordelen rijksmonument.

Even een zijweg. Wist je dat Nederland 10 werelderfgoederen heeft: Van Nellefabriek, grachtengordel van Amsterdam, Waddenzee, Rietveld Schröderhuis, Droogmakerij De Beemster, ir. D.F. Woudagemaal (Lemmer), de historische binnenstad van Willemstad op Curaçao, molens van Kinderdijk, Stelling van Amsterdam en Schokland en omgeving. En dat we 3 Europees erfgoederen hebben: Vredespaleis, Kamp Westerbok en Verdrag van Maastricht. Een aantal hiervan zijn gebouwen en een deel is immaterieel cultureel erfgoed.

Wat is jouw antwoord als Statenlid waarom jouw provincie nog geen provinciale monumenten heeft? En als dat antwoord onvoldoende bevredigend voor je is, heb je hierbij een gespreksonderwerp voor de volgende fractievergadering.

Beschermen

Als iets van waarde is, dan kan een volgende stap zijn om dat te beschermen. Maar moet alles beschermd worden? Dat hoeft niet.

Soms is er ergens maar 1 van, bijvoorbeeld de Sint-Pietersbasiliek. En dan is beschermen daarvan wel heel erg gewenst. Want als dat ene weg is, dan is er geen daarvan meer in de wereld. Dat er maar 1 van is, draagt sowieso bij aan de waarde.

Het andere uiterste: soms zijn er ergens wel heel veel van. Bijvoorbeeld rijtjeswoningen uit de jaren 60 van de vorige eeuw. Als er een rijtje ergens sneuvelt voor nieuwbouw, is dat niet heel vreselijk. In ieder geval voor velen, diegenen die er zijn geboren of met plezier hebben gewoond, denken daar vaak anders over. Maar zoals altijd zit de moeilijkheid in het midden. Moeten we alles beschermen? Of is het niet zo erg als er een paar verdwijnen. Van kastelen en molens is de overheersende gedachte inmiddels om alles te beschermen, maar van bijvoorbeeld boerderijen uit de 19^e eeuw is dat veel minder duidelijk.

Bij beschermen hoort ook betalen. In Nederland is alleen goedkope financiering beschikbaar voor restau-

raties en onderhoud; een lening dus. In bijvoorbeeld België heeft elke monumentbezitter recht op financiën zonder dit te hoeven terugbetalen. Voordat het Vlaamse geweest een gebouw als monument bestempelt, moet dit dus de financiële consequenties daarvan accepteren. Waarschijnlijk verklaart dat dat er veel meer monumenten in Nederland zijn ten opzichte van Vlaanderen.

Ik vind die Belgische houding wel interessant: bij beschermen hoort betalen. Vind jij dat ook? Nog een mooi onderwerp voor een volgende fractievergadering. En hoeveel hebben jullie er dan voor over en welke voorwaarden zou je er aan willen verbinden?

Kerken

Religieus erfgoed verdient in CDA-kringen aandacht. Zelf voel ik weinig verschil tussen het beschermen van religieus en niet-religieus erfgoed. Maar ik weet dat er binnen het CDA ook anders over wordt gedacht. Voor hen is het een doorn in het oog dat kerken, kapellen en kloosters niet worden beschermd. Dat heeft vooral met het behouden van het gebruik als kerk, kapel of klooster te maken en in mindere mate met het gebouw zelf. Want ook als dat religieus erfgoed een andere bestemming (wonen of werken) krijgt wordt dat met lede ogen aanschouwd.

Mooi is daarom dat het ministerie van OCW ongeveer 3 miljoen euro per jaar 'decentralisatie-uitkering' beschikbaar stelt aan gemeenten voor het opstellen van integrale kerkenvisies. Elke Nederlandse gemeente kan eenmalig in de periode 2019-2021 een aanvraag indienen. Zo'n kerkenvisie is een strategische gemeentelijke visie op de toekomst van kerkgebouwen. Het opstellen van zo'n kerkenvisie gebeurt in dialoog tussen de gemeente, kerkeigenaren, inwoners en erfgoedorganisaties. Het gaat dan over alle kerkgebouwen in die gemeente: monumentaal en niet-monumentaal, nieuw en oud.

'In bijvoorbeeld België heeft elke monumentbezitter recht op financiën zonder dit te hoeven terugbetalen'

Maar pas op! Laat de 'Heemschutters' niet met dit onderwerp aan de haal gaan. Het gaat hen vooral om het gebouw en niet om het gebruik. Neem als fractie - na bespreking in fractieverband - het initiatief op dit onderwerp. Want wie aan het roer zit, bepaalt de koers.

Tot slot

Ik ben heel benieuwd hoe bij jou de fractiebesprekingen verlopen. Ik zou het leuk vinden als je me daarvan op de hoogte houdt! •

‘Het is belangrijk dat je continue nadenkt over de mensen met een beperking’

In juni 2019 werd Rick Brink bij een tv-programma van de KRO-NCRV verkozen tot de allereerste minister van Gehandicaptenzaken van Nederland. Sindsdien reist Brink het hele land door om de belangen te behartigen van bijna 2 miljoen Nederlanders met een beperking. Ook in de coronacrisis is Brink er voor de belangen van mensen met een beperking. In dit interview vertelt de minister van Gehandicaptenzaken hoe hij in coronatijd te werk gaat en over de kansen die er nu liggen.

Bij elke nieuwe stap in de coronacrisis stelt de minister van Gehandicaptenzaken zich de vraag wat een maatregel betekent voor mensen met een beperking. De werkwijze van Brink blijkt van groot belang, want de belangen van mensen met een beperking worden niet altijd meegenomen in de aanpak van de crisis. ‘Het eerste wat er gebeurde was dat mensen bij mij kwamen melden dat ze geen boodschappen meer konden doen’, zegt Brink. Dit ontstond doordat met het ingevoerde deurbeleid ook de mensen met een beperking alleen en met winkelkarretje de supermarkt in moesten, ook als zij daar niet toe in staat waren. ‘Toen heb ik contact gehad met Marc Jansen, de directeur van het Centraal Bureau Levensmiddelenhandel, en hebben we het deurbeleid kunnen versoepelen voor mensen met een beperking.’ Aan het begin van de crisis was er volgens Brink vooral aandacht voor de verpleeghuiszorg en de ouderenzorg, maar niet voor de gehandicaptenzorg. ‘Voor de gehandicaptenzorg gold bijvoorbeeld ook een

bezoekersregeling, maar de gehandicaptenzorg is héél divers. Als je bijvoorbeeld een beademingsprobleem hebt dan heb je een veel groter risico, maar voor mensen met een autistische stoornis is dat verhoogde risico er niet. Mensen met een beperking willen graag naar de dagbesteding of naar het werk en begrijpen soms niet waarom familie niet meer langs komt. Daardoor ontstonden soms zeer schrijnende situaties.’ Volgens Brink is het goed dat er nu een routekaart is gemaakt om ook voor mensen met een beperking weer perspectief te kunnen bieden. Brink: ‘Nu is het belangrijk om te zorgen dat we in de ontwerpfasen van de anderhalvemeter-samenleving de aandacht hebben en houden’.

Ook het CDA zou volgens Brink meer aandacht moeten hebben voor mensen met een beperking. ‘Ik vind dit echt een CDA-onderwerp. We horen Rutger Ploum niet voor niets zeggen dat het CDA wil verbreden, vernieuwen en verbinden’. Volgens Brink laat het CDA dat nu liggen. ‘Gert-Jan Segers van de CU zei onlangs nog dat het lijkt alsof de mensen met een beperking iedere keer weer hun vinger op

Reageren?
senny_vegter@outlook.com

Vraag het Frank...

Wat zijn de mogelijkheden van een fysieke ledenbijeenkomst?

Geachte huisjurist,

Als raadslid heb ik het altijd erg belangrijk gevonden om contacten te onderhouden met onze achterban. Zo organiseren wij samen met het bestuur twee keer per jaar een inwonersbijeenkomst om van gedachten te wisselen over de politiek. Normaal gesproken doen wij dit in juni en oktober zodat wij de opmerkingen kunnen gebruiken in de voorbereidingen voor de Kadernota en de begroting, maar in deze coronatijd zijn bijeenkomsten ingewikkeld om te organiseren.

Ik weet van afdelingen die digitale bijeenkomsten organiseren, maar dat vinden wij erg ingewikkeld. Onze voorkeur gaat uit naar een fysieke ledenbijeenkomst. Mijn vraag is wat onze mogelijkheden zijn? Kunt u daar antwoord op geven?

Met vriendelijke groet,
Raadslid dat contact wil houden

Hebt u een vraag voor de Huisjurist?
Mail naar: huisjurist@cda.nl

Beste raadslid dat contact wil houden,

Het is goed dat u, ondanks alle omstandigheden, toch graag contact wil onderhouden met de achterban. Door de coronacrisis is onderling contact een stuk moeilijker geworden, terwijl onderling contact juist belangrijker is geworden dan ooit.

Als het gaat om het organiseren van bijeenkomsten namens het CDA is het uitgangspunt: volg de richtlijnen van het RIVM. De coronamaatregelen zijn inmiddels versoepeld, wat betekent dat het vanaf 1 juni mogelijk is om met maximaal 30 personen samen te komen. De aanwezigen moeten hierbij 1,5 meter afstand houden van elkaar. Zoals het er nu naar uitziet, is het vanaf 1 juli mogelijk om met maximaal 100 personen bij elkaar te komen.

Tegelijkertijd blijft de oproep van het RIVM staan dat wij zoveel drukte moeten vermijden. Ook is de oproep dat 70-plussers of mensen met een kwetsbare gezondheid extra voorzichtig zijn. Het kan dus verstandig zijn om (ondanks de versoepelingen) niet fysiek bij elkaar te komen. In dat geval zijn digitale bijeenkomsten mogelijk.

Verschillende afdelingen hebben reeds digitale bijeenkomsten georganiseerd wat goed is verlopen. Bovendien is een tijdje terug een noodwet aangenomen die het mogelijk maakt om zelfs een digitale Algemene Ledenvergadering te organiseren. Dit mocht voorheen niet.

Samengevat kunt u dus een fysieke ledenbijeenkomst beleggen met inachtneming van de richtlijnen van het RIVM. Of u kunt een digitale ledenbijeenkomst organiseren. Hebt u concrete vragen wat wel of niet mogelijk is, kunt u altijd contact met ons opnemen.

Met vriendelijke groet,
De Huisjurist

moeten steken', zegt Brink. Volgens Brink is er nog veel te doen voor mensen met een beperking. 'Het VN-verdrag Handicap dat Nederland heeft geratificeerd is toch wel een beetje een vrijblijvende opdracht gebleken. Bij de eerste coronaconferentie van Mark Rutte stond er bijvoorbeeld nog geen tolk. Toen heb ik wat mensen in Den Haag benaderd en gezegd: 'dit moet anders'.

Oproep aan raadsleden en wethouders

Brink doet ook een oproep aan alle raadsleden en wethouders: 'ga met mensen met een beperking in gesprek en ga samen op zoek naar oplossingen in de anderhalvemeter-samenleving'. Volgens Brink is de gemeente dé overheidslaag die het dichtst bij de mensen staat: 'Het is dan ook belangrijk dat je continue nadenkt over de personen met een beperking.' Ook heeft Brink met het College voor de Rechten van de Mens de afspraak gemaakt dat zij een meldpunt openen waar mensen met een beperking zich kunnen melden als ze vastlopen in de anderhalvemeter-samenleving. Bij het meldpunt kunnen ook ondernemers of instanties zich melden

als ze niet weten hoe om te gaan met mensen met een beperking. 'Het is belangrijk dat we samen denken over oplossingen, want het is natuurlijk veel te makkelijk om te denken dat de overheid alles oplost.'

Kansen zien

'De coronacrisis biedt voor mensen met een beperking ook enorm veel kansen en dat moeten we vast houden. Ik ben een positief ingesteld mens en overal probeer ik kansen te zien. Universiteiten zijn opeens in staat om maatwerk te bieden in lesprogramma's. Werkgevers gaan opeens heel flexibel om met videobellen en thuiswerken. Als de coronacrisis ons één ding heeft geleerd is het dat we opeens volop digitaal kunnen werken.' Brink kent heel veel mensen met een beperking die niet werken omdat ze hun huis niet of moeilijk uit kunnen komen. 'Maar mensen met een beperking hebben niet alleen beperkingen, ze hebben ook talenten', stelt Brink. De online lesprogramma's en het thuiswerken bieden volgens Brink daardoor mogelijkheden om deze talenten te kunnen benutten. Daarom hoopt Brink 'dat we niet meer vervallen in de tijd voor corona.' 'Ik denk dat we hier wel wat van gaan leren en het goede eruit halen.' •

Uit het veld:

Corona & Gemeentefinanciën?

Het opleidingsinstituut van het CDA biedt trainingen, cursussen en online modules. In tijden van COVID-19 richten we ons op alternatieven i.p.v. trainingen in de regio. Onze trainers zijn ervaringsdeskundigen en/of experts die hun specialiteit kunnen vertalen naar de politieke werkelijkheid. We geven deze editie het woord aan onze financiële man: Kees van der Zwet.

Van der Zwet is jaren geleden door Arie Slob benaderd om trainingen gemeentefinanciën te verzorgen. Hij heeft een accountantsbureau, is wethouder (sinds 2018) en was raadslid (1991 t/m 1998), Statenlid (2003 t/m 2008), fractievoorzitter Lisse (2014 t/m 2018), bestuurlijk actief binnen het CDA (lokaal / regionaal), waaronder als penningmeester van de kamerkring Leiden.

Polstok

‘In alle periodes heb ik o.a. de portefeuille financiën beheerd. In de monistische periode werd de portefeuille financiën op gemeentelijk niveau vooral beheerd door burgemeesters. Veelal werd de portefeuille als technisch geduid en niet als politiek. **Nog steeds wordt door beginnende raadsleden gedacht dat gemeentefinanciën het terrein voor specialisten is. Niets is echter minder waar! Naast op basis van inhoudelijke argumenten bepaalt immers, net zoals in een gezin, de financiële polstok hoe ver er door de gemeente gesprongen kan worden.** Als CDA kunnen we juist ruimte geven aan het maatschappelijk middenveld om samen uitdagingen op te pakken. Waarbij de gemeentelijke overheid niet alles regelt maar inwoners faciliteert om de invulling van de eigen leefomgeving samen op te pakken.

Huishoudboekje

Tijdens trainingen hanteer ik nogal eens een paar statements. Het bouwen van een zwembad of een cultureel centrum is één, het exploiteren is twee. Het gebeurt nog wel eens dat bij een grootschalige

investering vergeten wordt dat er daarna exploitatielasten zijn die soms niet / wel in het geheel bij de investeringsbeslissing betrokken worden. Hierdoor worden gemeenten langjarig beperkt in hun financiële ruimte. In tijden van financiële tekorten is het doorgaans makkelijker bezuinigen op het onderhoud van wegen en kapitaalgoederen dan op jeugdzorg of WMO. Ook hier een vergelijk met thuis. Bij afname van gezinsinkomen door ziekte of werkloosheid is het makkelijker op onderhoud te bezuinigen dan om het zakgeld van de kinderen te verlagen. Vergeten wordt dan dat het uitstellen van schilderwerk weliswaar makkelijk is te realiseren, daarna kost het per saldo meer om houtrot te vervangen.

Coronacrisis

In de huidige corona tijd komt er veel op gemeente af. Dit zal voor een deel terug te zien zijn in de extra lasten en door de vertraging in het uitvoeren van beleid. Voor de extra lasten is vanuit het kabinet extra geld toegezegd. Indien gemeenten niet volledig gecompenseerd worden dan zal dit binnen de gemeentelijke begroting opgevangen moeten worden. Dat kan door bezuinigingen op reguliere taken, laste verhoging of door het interen op reserves. Bij vertraging in de uitvoering van reguliere werkzaamheden zal steeds de vraag zijn voor de gemeenteraden: is dit uitstel (uitgaven) of afstel van de uitvoering (eenmalig ruimte binnen de begroting)? Doordat nog veel ongewis is over de effecten van de maatschappelijke ontwrichting door de corona crisis zal er behoedzaam en terughoudend gemanoeuvreerd moeten worden. •

Reageren?
si@cda.nl

Starters op de Lissese woningmarkt

De motie van deze maand is van het CDA in Lisse. De fractie diende de motie in tijdens de vergadering van 16 april 2020. Raadslid en woordvoerder Jeugd Ben Lanser licht toe.

Waarom hebben jullie de motie ingediend?

Het is voor starters in de Bollenstreek lastig om een betaalbare woning te vinden. Op het moment dat de motie is ingediend stonden er maar twee huizen te koop tot 230.000 euro, die beiden al verkocht onder voorbehoud waren.

Waarom de grens van 230.000 euro? Dat was het maximumbedrag voor de aankoop van een huis waarbij je een starterslening kon aanvragen. Inwoners konden dan maximaal een bedrag van 25.000 euro lenen bij de Gemeente Lisse. Door het gebrek aan aanbod in dit segment constateerde naast het CDA ook de Rekenkamercommissie Hillegom-Lisse dat er minimaal gebruik werd gemaakt van deze regeling, een gemiste kans.

Wat is de strekking van de motie?

De motie dient de kansen te vergroten om starters een kans te geven op de woningmarkt. Er zijn drie voorstellen gemaakt. Allereerst roept de motie op om starters actief te informeren over de mogelijkheden van de starterswoning. Onbekend maakt immers onbemand.

Daarnaast dient de maximale aankoopwaarde van het huis waarvoor je een starterslening kan aanvragen mee te bewegen met de markt. Stijgen de huizenprijzen, dan stijgt de maximumgrens mee. Daarvoor hebben wij

de NHG-grens voorgesteld, voor 2020 is dat 310.000.

Als laatste is voorgesteld het maximale bedrag wat geleend kan worden voor het aankopen van een eerste huis te verhogen naar 50.000 euro. Als je nog relatief jong bent verdien je over het algemeen iets minder en kan je minder lenen bij een bank. Deze verhoging kan dan net dat extra steuntje in de rug zijn om de langgekoesterde droom over een eigen huis te realiseren.

En... heeft de motie het gehaald?

'De motie is donderdagavond 16 april tijdens de digitale behandeling unaniem aangenomen door de Lissese gemeenteraad. Daarmee is het in Lisse het eerste besluit ooit die is aangenomen met digitale stemming.'

'Steuntje in de rug voor starters op de Lissese woningmarkt'

Nu streekgericht doorpakken?

Dat zou fantastisch zijn. Het CDJA Duin- en Bollenstreek lobbyt ook in de andere gemeenten in de Duin- en Bollenstreek voor verdere verruiming zoals nu in Lisse is aangenomen. Hiermee laten zowel het CDJA als het CDA zien dat het de partij is die opkomt voor starters op de woningmarkt. •

Het digitale werkbezoek

Een belangrijk onderdeel van het politieke werk is om te weten wat er in de samenleving leeft. Bestuurders moeten hiervoor naar buiten, de vergaderzaal en het kantoor uit en de wijk of provincie in. In gesprek met de achterban, met ondernemers en met maatschappelijke organisaties om zich in het veld te laten informeren. Met de voeten in de klei om situaties te ervaren en met eigen ogen waar te nemen.

In deze tijd van corona is het live brengen van werkbezoeken geen optie, maar het hebben van contact met burgers, ondernemers en organisaties is des te belangrijker. Vanwege de corona maatregelen komt er zoveel op mensen af dat juist nu aandacht en ondersteuning, op zowel bestuurlijk als persoonlijk vlak, noodzakelijk is. Gelukkig mag er door de verruiming van maatregelen inmiddels iets meer, maar de 1,5 meter afstandsregel en de oproep drukte en niet noodzakelijke reizen te mijden blijft de norm.

Als Nederlanders hebben wij laten zien dat wij om kunnen gaan met een intelligente lockdown, dat wij creatief zijn en flexibel en dat we de gedwongen overstap naar de digitale wereld snel en goed kunnen maken. Met die digitale mogelijkheden gaat er een wereld voor ons open. Onvergelijkbaar met een ontmoeting face to face of een fysiek bezoek op locatie, maar wel met openingen tot een efficiënte en effectieve ontmoeting via beeld.

‘Het is belangrijk om regelmatig tijd in te ruimen voor werkbezoeken, ook trouwens op momenten wanneer er niet direct iets aan de hand is. Het zorgt ervoor, naast een goede informatiepositie, dat je sneller kunt schakelen met mensen als er problemen zijn die moeten worden aangepakt. En daarnaast is het ook gewoon erg leuk om mensen te spreken die bevlogen zijn over het werk wat ze doen’, zegt René Bolle, fractievoorzitter van het CDA Groningen. ‘Zo hebben we vlak voor de corona maatregelen ingesteld werden, een werkbezoek gehad met de schoolbesturen uit de voormalige gemeente Ten Boer (waarmee Groningen onlangs is heringedeeld). We zijn alle dorpen langs gegaan en hebben alle scholen bezocht en diverse onderwijsconcepten gezien, maar ook gesproken over de problematiek waar kleine plattelandsscholen tegen aan lopen.’

‘Ik denk dat iedereen het sociale contact de afgelopen periode gemist heeft. Collega’s die je niet meer ziet, maar ook fysieke werkbezoeken die niet meer kunnen’,

vervolgt Bolle. ‘Het brengen van werkbezoeken vind ik een van de leukere aspecten van het raadswork. Dit is de afgelopen periode weggefallen.’ Alhoewel een digitaal werkbezoek niet te vergelijken is met een fysiek werkbezoek is het noodzakelijk om alternatieven te vinden om van gedachten te wisselen en informatie op te halen. De meeste mensen zijn inmiddels een beetje gewend aan het communiceren via digitale meetings. ‘Voor inspraak over de aanpak van de versterkingsopgave vanwege de aardbevingen is besloten om inspraak per mail te laten te laten plaatsvinden en mensen te bellen om te horen wat zij van de aanpak vonden. Zo heeft de gemeenteraad op een directe manier waardevolle informatie kunnen ophalen bij de bewoners. Onlangs zijn we met mensen in gesprek geweest over de plaatsing van windmolens. Provinciaal zijn we aangeschoven bij een werkbezoek met dorpshuizen.’ •

Digitale werkbezoeken:

Kansen

- het stelt bestuurders in staat toch korte lijnen te houden met de samenleving
- een digitaal werkbezoek is efficiënt en effectief
- maak een virtuele rondgang door een bedrijf of organisatie
- het biedt meer mensen en organisaties de kans om deel te nemen, waardoor de informatie uitwisseling verbreedt.

Tips

- haak bij voorkeur aan bij een onderwerp dat kort erna in de gemeenteraad komt
- houdt een korte tijdspanne aan voor het digitale werkbezoek
- kies een applicatie die de hoeveelheid deelnemers aan kan en houdt bij wie zij zijn
- maak goede afspraken over de structuur, zoek een goede host en maak gebruik van de Q&A
- schrijf na afloop een kort verslag voor social media en nodig andere organisaties uit bij interesse contact op te nemen.

Reageren op dit artikel?
bsv@cda.nl

Nederland Vakantieland

Lange avonden en stijgende temperaturen. Nu de zomer in aantocht is, snakt iedereen naar vakantie. Ook dit jaar. Júist dit jaar. Dit jaar zal de zomer echter anders zijn dan andere jaren. Waar normaal gesproken veel vakantiegangers in Europa genieten van elkaars gastvrijheid en door de hele EU trekken, zal dat deze zomer niet op die manier mogelijk zijn. Want hoe zeer mensen ook toe zijn aan een vakantie in deze crisis, we moeten voorkomen dat die paar zomerweken ons met het coronavirus weer terug bij af brengen.

De Europese Commissie heeft een groot pakket gepresenteerd om toerisme en transport in de EU weer vlot te trekken. Zo hebben ze voorstellen gedaan om de grenzen in Europa weer in stappen open te krijgen. Daarbij is afstemming tussen de Europese landen belangrijk, want zeker in grensregio's waren er aan het begin van de crisis bij het sluiten van de grenzen de nodige problemen. Als buurlanden moeten we daarin samen optrekken, zodat aan beide kanten van de grens duidelijk is wat wel en wat niet kan en mag.

Een ander deel van de plannen is erop gericht om toerisme in Zuid-Europa weer mogelijk te maken deze zomer. Natuurlijk hebben die landen een groot economisch belang bij het toerisme, maar ik vind dat deze zomer een risico. Hoe bitter de pil ook is voor vakantiegangers en voor veel ondernemers die afhankelijk zijn van buitenlandse toeristen, we moeten echt voorkomen dat mensen onnodig ver gaan reizen deze zomer. Laten we niet vergeten dat ons eigen land een fantastisch land is om de vakantie in door te brengen. Stranden, bossen, meren en tal van leuke steden en dorpen: Nederland heeft het allemaal te bieden.

Voor gemeenten is nu een belangrijke taak neergelegd. Gemeenten zullen meer regie terug gaan krijgen. Dat betekent dat de komende weken en maanden steeds keuzes gemaakt moeten worden tussen ruimte geven en controle houden. Dat wordt een bijzondere uitdaging, met vele Nederlanders die hun eigen land zullen gaan ontdekken in hun welverdiende vakantie.

Laten we dus met gezond verstand genieten van al wat ons land te bieden heeft. Ik wens u een hele fijne zomer toe! •

Reageren op dit artikel?
tom.berendsen@europarl.europa.eu

Geïnspireerd door...

De kracht van de samenleving

Welk onderwerp ligt jou (momenteel) aan het hart?

De rol van het verenigingsleven als kloppend hart van onze stad. Als kind was ik actief in verschillende muziekverenigingen in Hengelo. Het zijn de plekken waar jong en oud plezier maken, steun vinden en elkaar verder helpen. Of dat nou in de sportclub, in een koor of in de postzegelclub is. Ik vind het prachtig om te ervaren hoe zij gezicht geven aan een stad als Hengelo.

Waar krijg je kippenvel van als het om dit onderwerp gaat?

Toen de coronacrisis toesloeg waren we collectief bang dat het land stil zou komen te staan. Niets bleek minder waar. Toen ik op de televisie jongeren concerten zag geven bij de verzorgingshuizen en zag wat dat doet met onze kwetsbare ouderen. Of studentenverenigingen die voedselpakketten maken... meer dan kippenvel. Over de 'kracht van de samenleving' gesproken. Het christendemocratische gedachtegoed is springlevend!

Wat is jouw toekomstvisie als het om dit onderwerp gaat?

We moeten investeren in die clubs. Dat is investeren in het fundament van je stad en van ons land. In Hengelo gaat er veel te weinig bestuurlijke aandacht naar amateurkunst en verenigingen. Ik wil van ons verenigingsleven

een nieuwe Hengelose kernvoorziening maken, zodat hun positie verstevigd wordt in onze stad. Gelukkig hebben we al een behoorlijk aantal partijen mee kunnen krijgen met het idee. Dus ik heb er vertrouwen in dat het zover gaat komen.

Wat inspireert jou bij dit onderwerp?

De creativiteit en innovatiekracht. Ik zie in de volle breedte van de stad verenigingen worstelen met de bezetting van hun besturen en het in de lucht houden van verenigingsgebouwen. Ik sprak laatst een voorzitter van een vereniging die een fulltime baan kan hebben aan het runnen van haar vereniging, naast haar eigenlijke fulltime baan. Maar ze gaat ervoor. Ze staat voor haar club, bereikt zaken en ondertussen blijft de club initiatieven ontplooiën. In Hengelo is die vereniging zelf begonnen met het organiseren van muziekontmoetingen op basisscholen. Daar kun je alleen maar heel trots op zijn!

Wie inspireren jou buiten dit onderwerp?

Ik ben niet zo van de idolen of goeroes. Er is eigenlijk niemand die ik 'aanhang'. Misschien is dat mijn Twentse nuchterheid. De dagelijkse ontmoetingen met mensen in de stad, mijn collega's op het werk of in de gemeenteraad inspireren mij eigenlijk het meest. Elke ontmoeting verrijkt, ook als ik het niet persé met iemand eens ben. •

Naam en leeftijd

Hanneke Steen, 37r

Lid sinds

2004

Werkervaring

Directeur Nationale Bewegingsdienst. Daarvoor diverse management en strategiefuncties bij Rijkswaterstaat en het waterschap Velt en Vecht, nu Vechtstromen.

Politieke loopbaan

Fractievoorzitter CDA Hengelo (januari 2018), raadslid (2016), fractievertegenwoordiger (2014), bestuurslid CDA Hengelo (2012). Stgelopen bij het WI en BSV op het partijbureau (2005).

Tekst Bernadette Morskjeft

In deze serie vertellen CDA'ers door wie en welk onderwerp zij geïnspireerd worden en wat zij in de politiek doen en hebben weten te bereiken ten aanzien van dat onderwerp.

Meedoen?

Wilt u meedoen aan deze rubriek of heeft u vragen, stuur dan een mail naar bsv@cda.nl

Barmhartige Samaritaan 2020

Het cultureel-religieuze erfgoed van een christendemocratische partij gaat diep. En dat is goed, want wat is mooier dan een beetje diepgang in de politieke ‘dagkoersen’. Neem de uitspraak: “... in zoverre gij dit aan één van deze Mijn minste broeders gedaan hebt, hebt gij het Mij gedaan” (Mattheus 25: 40 en 45). Ik ben van origine pedagoog en denk bij deze tekst automatisch aan de ‘stille slachtoffers’ van de huidige coronacrisis: kinderen in probleemgezinnen.

Peter Cuyvers
projectmedewerker
bij het WI

Zij groeiden al onveilig op, hadden vaak te maken met fysieke en psychische mishandeling, en zijn de afgelopen maanden letterlijk buiten beeld geraakt bij hun leerkrachten en hulpverleners. Dit ook nog als ‘klap op klap’, want als effect van de marktwerking in de zorg zijn - zo werkt een markt nu eenmaal - degenen met de minste middelen en mogelijkheden in de afgelopen jaren het eerst uit de herberg van de zorg ‘verwijderd’. Dat is democratisch gebeurd, maar het zal nooit christelijk worden.

Met het citaat over de ‘minste broeders’ is immers onverbreekelijk het verhaal van de Barmhartige Samaritaan verbonden, die belangeloos hulp verleende. Uit mijn eigen ervaringen weet ik hoeveel Samaritanen onze samenleving kent. Ik zal nooit vergeten hoe door een lokale kerkgemeenschap een gezin dat ‘tussen de regels’ viel en dus door geen enkele instelling geholpen werd er in drie maanden volledig bovenop was, inclusief een baan voor de alleenstaande moeder. Dat geeft hoop, want het kan dus wel degelijk, als we maar in staat zijn om *naar deze gezinnen toe te gaan*.

Daarom pleit ik voor een moderne Samaritaanse aanpak, die ik maar even - om in het jargon te blijven - S2.020 noem. De gezinnen die we moeten helpen liggen immers niet langs de weg, maar zitten thuis. Veel hulpverleners (en leerkrachten, jgz-artsen, etc.) weten wie het zijn, maar zeker onder de aangescherpte privacyregels is het nog moeilijker om gegevens met elkaar uit te

wisselen. Er is wetgeving voor dit probleem in de maak, maar dat gaat nog jaren kosten. Toch zijn er op dit moment al mogelijkheden om deze gezinnen actief op te sporen, vooral voor *gemeenten*, die op dit moment ook de formele verantwoordelijkheid daarvoor hebben. Bijvoorbeeld door het bereik van de zogenaamde Verwijsindex Risicjongeren (VIR) uit te breiden naar het onderwijs en de Jeugdgezondheidszorg (JGZ), die vaak (nog) niet aangesloten zijn. Onder bepaalde condities is het zelfs mogelijk om gegevens uit de sectoren zorg en onderwijs te verbinden met die uit de veiligheidssector. Gemeenten die dit willen kunnen daarbij zelfs advies krijgen van het Ministerie van Justitie, waar een speciale eenheid voor multiprobleemgezinnen is ingericht. De cijfers - recent ook gepresenteerd aan de Tweede Kamer - zijn keihard: tussen de 1 en 2 % van de gezinnen in elke gemeente behoren tot de groep van ‘multiprobleemgezinnen’, en doen dat al vijf jaar of langer. Met ongelooflijke schade voor de kinderen die in deze omgeving opgroeien.

Ik geloof in de noodzaak van de inzet van miljarden om de economie te ondersteunen. In vergelijking daarmee moeten de miljoenen die nodig zijn om als overheid de rol van Moderne Barmhartige Samaritaan te vervullen, actief op zoek te gaan en actief te helpen, mogelijk zijn. Maar mishandelde kinderen hebben nu eenmaal geen lobby. Bij dezen dus: laat ze niet onder de sociale radar blijven als we onze samenleving weer opbouwen. •

In deze rubriek bespreken medewerkers van het Wetenschappelijk Instituut bij toerbeurt een actueel thema vanuit christendemocratisch perspectief

Reageren op dit artikel?
peter.cuyvers@wi.cda.nl

Een prachtig cadeau gegeven door de tijd

De buitenplaatsen van 's-Graveland voelen als 'mijn achtertuin'. Vanaf mijn huis sta ik in een paar minuten in de wereld waar de welvarende Amsterdamse kooplieden uit de Gouden Eeuw de zomer met hun gezin doorbrachten. Tien statige Buitenplaatsen op een rij, ieder met een eigen uitstraling en een eigen verhaal. Omringd door prachtige tuinen, eeuwenoude bomen, vijverpartijen en wandelpaden. De rododendron vallei bij Gooilust met al haar vrolijke kleuren is ieder jaar in mei een lust voor het oog.

Ymkje van 't Riet
Eindredacteur Bestuursforum

Rond 1625 werd 's Graveland in cultuur gebracht, zoals dat zo mooi heet. Rijke Amsterdamse kooplieden kregen in de 17^e eeuw toestemming om zand te winnen tussen Hilversum en Kortenhoef. In ruil daarvoor moesten zij op elke kavel een boerderij bouwen. Zomers ontvluchtten zij de hectiek en stank van de stad en verbleven op de boerderij. Dat beviel zo goed dat zij vanaf de achttiende eeuw prachtige landhuizen, met architectonische tuinen, lieten bouwen om het verblijf te veraangename. Fascinerend om te bedenken hoe het leven op de Buitenplaatsen er in de loop der eeuwen uitzag. Ik zie voor me hoe de kooplieden met hun gezin door de parktuinen wandelden. Over dezelfde paden als vele gezinnen nu nog doen.

Te midden van deze Buitenplaatsen staat ook een mooie monumentale kerk die in 1658 gebouwd werd naar een ontwerp (gelijkvormig kruis) van de Amsterdamse architect Daniël Stalpaert. Stalpaert was in die tijd stadsbouwmeester van Amsterdam en ontwierp onder andere het Paleis op de Dam en het Scheepvaartmuseum. Op zondag mag ik hier met mijn gezin naar de kerk, wetend dat vele anderen net als onze gemeente nu met liefde voor dit monument en haar kerkgangers gezorgd hebben. Iets verderop staat de hoogste nog bestaande fruitmuur van Nederland, een

18^e eeuwse 3,5 meter hoge slangenmuur. Een Rijksmonument, onlangs verwoest door een storm. Met ingezameld geld en met steun van vele vrijwilligers wordt de muur in oude staat hersteld.

En dan is de veelzijdige natuur nog onbenoemd gebleven. Ook hier zie je de lijnen van de geschiedenis. Zo liep ik gisteren nog op het Oppad, een oud kerkpad tussen 's-Graveland en Kortenhoef. Het is mooi om in het spoor van de geschiedenis te lopen. Je kunt de stroom van mensen die daar door de eeuwen heen hebben gelopen voor je zien, beseffend dat jezelf ook onderdeel bent van de geschiedenis. Onvoorstelbaar hoeveel historie, natuur en cultuur je hier binnen een straal van ongeveer tien kilometer tegenkomt. Met verwondering kijk ik om mij heen naar al dit moois. Erfgoed, een prachtig cadeau gegeven door de tijd. Van mens op mens. Ook voor ons ligt daar een belangrijke taak om cultuur te bewaren, voor de natuur te zorgen en geschiedenis te schrijven.

Een cadeau waarvan we volop mogen genieten. Niet alleen in 's-Graveland, maar in heel Nederland. Deze zomer blijven velen van ons gedurende de vakantie misschien dichterbij huis. Het biedt de kans om Nederland met andere ogen te bekijken. Ik wens u een zomer vol erfgoed. •

Reageren op dit artikel?
Ymkje.vantriet@cda.nl

Nummer 3
Juni 2020

Bestuursforum wordt uitgegeven door de CDA-bestuurdersvereniging, de organisatie voor CDA-politici in gemeente, provincie en waterschap.

Redactie

Heleen Keur (voorzitter)
Ymkje van 't Riet (eindredactie)
Jan Dirk van der Borg (adviserend)
Annemie Craenmehr
Harm-Jan van Schaik
Barend Tensen
Rob van Woudenberg
Wim Zwanenburg

Redactieadres

Postbus 30453, 2500 GL Den Haag
T: 070 342 48 93
redactie@bestuursforum.nl

Abonnementen

De abonnementsprijs bedraagt € 32,50 per jaar (6 nummers). Nieuwe abonnementen kunnen elke maand ingaan. Opzeggen kan alleen per 1 januari. Leden van de CDA-bestuurdersvereniging en service-abonnees van het CDA ontvangen Bestuursforum automatisch. Opgeven bij Joke Stoker, joke.stoker@cda.nl.

Losse nummers

Losse nummers kosten € 4,-.
Prijs is inclusief verzendkosten.

Advertenties

Ymkje van 't Riet
T: 070 342 48 93
ymkje.vantriet@cda.nl

Basis vormgeving

Peter G.J.T. Mulder

Opmaak

Interface Communicatie, Ede
T: 0318 64 34 06
www.ifcommunicatie.nl

Druk

Vellendrukkerij BDU Barneveld

ISSN 0167-0689

Artikelen mogen worden verniemguldigd na toestemming van de CDA-bestuurdersvereniging.

De administratie van de Bestuurdersvereniging wil graag op de hoogte worden gehouden van veranderingen in raads-, Staten- of waterschapsfracties. Niet alleen bij een wisseling van fractieleiden, maar ook als een nieuwe wethouder, gedeputeerde of DB-lid wordt benoemd. Voor de administratie zijn de volgende gegevens van zowel het nieuwe als het vertrekkende lid van belang: naam, adres, telefoon, e-mailadres en geboortedatum. Wijzigingen kunnen worden doorgegeven via e-mail bsv@cda.nl

Marieke Overduin-Biesma is wethouder geworden in Oude IJsselstreek als opvolger van Peter van de Ward.

Veronique Groothuis-Beijer is raadslid geworden in Voorst als opvolger van Bert van de Zedde.

Albrecht Martens is raadslid geworden in Cuijk als opvolger van Jos Nielen.

Hilde Onderdijk maakt niet langer deel uit van de fractie in Middelburg, zij is zelfstandig verder gegaan.

Hugo Westerlaken is afgetreden als raadslid in Lopik.

Evert Damen is afgetreden als wethouder in Kapelle aan de IJssel.

Mirande Ruiter is afgetreden als wethouder in Gemert-Bakel.

Anne van der Meer is raadslid geworden in Barneveld als opvolger van Tamara van den Broek.

Maarten Janssens is aangetreden als Statenlid in Zeeland als opvolger van Jaap Scheele.

Jan Pieter van der Schans is wethouder geworden in Ede als opvolger van Willemien Vreugdenhil.

Marlies Welschen is Statenlid geworden in Utrecht als opvolger van Mirjam Maasdam.

*Mona Keijzer op digitale MKB Tour
langs jouw afdeling?*

We kijken terug op een geslaagde eerste 'digitale' MKB tour met staatssecretaris Mona Keijzer! De CDA-afdeling Katwijk was als eerste aan de beurt. Vele ondernemers gingen met Mona in gesprek over waar ze tegenaan lopen in de coronacrisis. Is dit ook iets voor jouw afdeling? Stuur dan een mailtje naar barend.tensen@cda.nl.

Voor meer informatie: www.cda.nl/digitale-mkb-tour

Stellingname

De deur van de Slotkerk in Wittenberg was in 1517 het decor van de 95 stellingen van Luther. Wij gebruiken deze deur, die behoort tot het werelderfgoed, als achtergrond voor 7 stellingen die aangeven waarom het behoud van religieus en cultureel erfgoed zo waardevol is voor ons en voor de komende generaties. Ter inspiratie en overweging.

- 1** 'De ware schat van de kerk is het meest heilige evangelie van Gods glorie en genade'
Maarten Luther, Duits protestantse theoloog
- 2** 'Architectuur bezit eigenschappen die het functionele aspect van een bouwwerk overstijgen'
Langdon Winner, Amerikaans politicoloog
- 3** 'Jezus kondigde het koninkrijk aan, en het is de Kerk die kwam'
Alfred Loisy, Franse theoloog en katholieke priester
- 4** 'De kerk geeft betekenis aan het dorpsleven'
Jacobine Gelderloos, Theoloog
- 5** 'De heilige heeft zijn kerk overal bij zich en bij zichzelf'
Jakob Böhme, Duits protestants mysticus, filosoof en theoloog
- 6** 'Er zijn meer huizen dan kerken'
Oud, enigszins achterhaald, Nederlands gezegde
- 7** 'Omdat het kerkgebouw in toenemende mate weer onderdeel gaat worden van de publieke ruimte, heeft de overheid een taak te vervullen'
Frank Petter, Theoloog